

**BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN
SİSTEMİK KRİZLER İLE
GELİŞTİRİLEN RİSK YÖNETİMİ
UYGULAMALARI VE MEKANİZMALARI**

EYLÜL 2003

Murad Kayacan
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), Eğitim ve Yayın
Müdürlüğü
Emirgan 34467
Tel: 212 298 2425, Faks: 212 298 2332, e-mail: mkayacan@imkb.gov.tr

Havana Öngeoğlu
Şekerbank Genel Müdürlüğü, Fon Yönetimi Müdürlüğü
Tunus Cad. No:12 06688
Tel: 312 4170015, Faks: 312 4251490, e-mail: hongeoğlu@yahoo.co.uk

İçindekiler

GİRİŞ	3
1. BÖLÜM	5
1. GÜNÜMÜZDE FİNANS PİYASALARINDAKİ SİSTEMİK KRİZLER	5
1.1. SİSTEMİK KRİZE İLİŞKİN TEORİK YAKLAŞIMLAR	5
1.2. FİNANSAL PİYASALARDA YAŞANAN SİSTEMİK KRİZLER VE ÇIKARILAN SONUÇLAR	6
1.3. TÜRKİYE'DE BANKA SERMAYELERİNDE BOZULMA: 2000-2001 KRİZLERİ	7
2. BÖLÜM	13
2. ULUSLARARASI BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ MEKANİZMALARI	13
2.1. BASEL I VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ	13
2.2. BASEL II İLE ORTAYA KONAN YENİ DÜZENLEMENİN AMAÇLARI VE TEMEL UNSURLARI	14
2.2.1. Asgari Sermaye Gereği	16
2.2.1.1. Kredi Riski	17
2.2.1.1.1. Standart Yaklaşım	17
2.2.1.1.2. Dahili Derecelendirmeye Dayalı Temel ya da İleri Yaklaşım	18
2.2.1.2. Faaliyet Riski (Operasyonel Risk)	19
2.2.1.3. Toplam Sermaye	21
2.2.2. Sermaye Gereklilerinin Denetimi	21
2.2.3. Piyasa Disiplini	22
2.3. BASEL KOMİTE'NİN SON ÇALIŞMALARI, TEMMUZ 2002	22
2.4. YENİ DÜZENLEMELERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	23
3. BÖLÜM	26
3. ULUSAL BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ MEKANİZMALARI	26
3.1. BANKALARIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK	26
3.1.2. İç Denetim Sistemleri	27
3.1.2.1. İç Denetim Sisteminin Amacı, Unsurları ve Yapısı	27
3.1.2.2. İç Kontrol Sistemi	27
3.1.2.3. Teftiş Sistemi	28
3.1.3. Risk Yönetim Sistemi	28
3.1.3.1. Risk Yönetimi Süreci	28
3.1.3.2. Risklerin Tanımlanması	28
3.1.3.3. Risklerin Ölçülmesi	29
3.1.3.4. Risk Politikaları	30
3.1.3.5. Risk Yönetiminin Organizasyonu	30
3.1.3.7. Üst Düzey Risk Komitesinin Görev ve Sorumlulukları	31
3.2. BANKALARIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ HAKKINDA YÖNETMELİĞE İLİŞKİN 1 SAYILI TEBLİĞ	33
3.2.1. Temel Kontrol Alanları	33
3.2.2. Bankanın Risklilik Düzeyinin Değerlendirilmesine İlişkin Kriterler	36
4. SONUÇ	38
KAYNAKLAR	40

GİRİŞ

Risk yönetimi ve risk yönetimi mekanizmalarına duyulan ihtiyaç son zamanlarda iyice artmış ve yönetim otoritelerini risk yönetimleriyle ilgili yapısal ve yasal önlemler almaya zorlamıştır. Son on yılda gittikçe globalleşen dünya ekonomik konjktürüne damgasını vuran Barings Bank, Sumitomo Bank ve Orange County gibi, iktisat literatürüne sistemik kriz adıyla geçen çeşitli krizler yaşandı. Bu krizlerin ana sebepleri incelendiğinde risk yönetimi ve iç kontrol mekanizmalarındaki eksiklik, bozulan finansal yapıyı geç farketme ve yerinde ve zamanında müdahale edilmeme gibi unsurlar öncelikle olarak tespit edilmektedir. Bu krizler sonrasında zayıflayan banka sermayeleri iyice bozularak sözkonusu krizlerin derinleşmesine neden olmuştur. Dünya’da bu tür krizler yaşanırken az gelişmiş bir ülke olan Türkiye’de nasibini bu süreçten almıştır. 1999 yılından başlayarak tarihinin en ağır bankacılık krizi ulusal bankacılık sisteminde yaşanmış ve banka sermayeleri iyice bozularak sektörün rekabet gücü azalmıştır. Bu krizin boyutunun büyüklüğü ve taşıdığı risk ilgili kamu otoritelerini bir dizi sert önlemler almaya itmiştir. Bu nedenle birçok bankanın faaliyeti durdurulmuş, birçok kalifiye işçi işsiz kalmış, toplumda ciddi bir gelecek kaygısı yaşanmıştır.

Global bazda bakıldığında dünya konjktüründe ve ülkemizde birçok riskle karşı karşıya olduğumuz aşikardır. Son yıllarda risklerin çeşitliliği ve ağırlığı arttıkça sorumlu otoritelerin, risk yönetimiyle ilgili olarak daha çok bankacılık sistemini ilgilendiren tedbirler almaya zorlandıkları dikkatleri çekmektedir.

Bu çalışmanın amacı da, ulusal ve uluslararası boyutta yaşanan banka sermayelerindeki bozulma sonucu kaçınılmaz olarak ortaya çıkan risk yönetimi ve risk yönetimi mekanizmalarını, yasal düzenlemeler ve alınan önlemler ışığında inceleyerek geliştirilen yeni tekniklerle ilgili bilgiler sunmaktır. Basel I ve Basel II gibi uluslararası risk yönetim tekniklerine ve diğer ulusal ve uluslararası bankacılıktaki risk yönetimine ilişkin yasal düzenlemelere değinilecek olup; banka sermayelerinin bankacılıkta karşılaşılan risklere karşı güçlendirilmesi ve korunması amacıyla alınan tedbirler üzerinde durulacaktır.

Birinci bölümde; uluslararası ve ulusal risklere değinilecektir. Bu çerçevede Barings Bank, Sumitomo Bank ve Orange County gibi iktisat literatürüne sistemik kriz adıyla geçen krizlere değinilerek ortak aksaklıklar ve uygulamadaki zaafılar ele alınacaktır. Bunun ardından ulusal bazda yoğun olarak bankacılık sektöründe yaşanan krizlere değinilerek, ülke ekonomisini derinden sarsan bankacılık krizinin oluşumu incelenecektir.

İkinci bölümde; çalışmamızın ana konusunu teşkil eden Basel I ve Basel II üzerinde durulacaktır. İlk düzenleme olan ve halen yürürlükte bulunan Basel I ile ihtiyaçlar doğrultusunda ek çalışmalar ve koordinasyon gerektiren, uygulamaya konulması öngörülen ve içerisinde yeni düzenlemeler getiren Basel II üzerinde durulacaktır.

Üçüncü bölümde; risklerle ilgili çalışmalar ve düzenlemeler ulusal düzeyde ele alınacaktır. Bu konuda neler yapıldığı, kriz sonrası sektörün yasal düzenlemelerin ve uluslararası kriterler itibariyle durumu tartışılacaktır..

Sonuç olarak ise, Yeni Basel Antlaşmasının Bankalarda Yaratacağı “Kantitatif Etkileri” irdelemeye çalışılacaktır.

1. BÖLÜM

1. GÜNÜMÜZDE FİNANS PİYASALARINDAKİ SİSTEMİK KRİZLER

Globalleşmenin ve ulusların karşılıklı bağımlılığı ilkesine dayalı olarak yaşama mecburiyetinin kaçınılmaz ve geri döndürülemez bir süreç olarak benimsendiği günümüz dünyasında, özellikle gelişmekte olan ekonomiler için olağan addedilen finansal krizlerin son zamanlarda aldığı yapısal ve bulaşıcı hal dikkat çekici olmaya başlamıştır. Hem finansal hem de reel sektörde çeşitli şiddetlerde etkisini göstermekte olan özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki mali krizlerin, özellikle *bulaşma etkisi (contagion effect)* nedeniyle dünya coğrafyasında hızla ilerleyerek yeni çöküş ve finansal yıkımlar yaratmaları, insanlık tarihinin son on yılına damgasını vuracak gibi görünmektedir.

En son Asya Kaplanlarını¹ bütün dünya ve İMF'in gözleri önünde dizginleyen sistemik risk temelli krizlerin bulaşma özelliği nedeniyle Rus ekonomisine sıçraması ve oradan çevre ülkeleri de zayıflayan dalgalarla da olsa finansal yapı olarak etkilemesi açıkça globalleşme ve bunun artan menfi etkilerinden biri olarak araştırmacı ve uygulamacıları *sistemik risk ve sistemik riskten kaynaklanan krizler* konusunda çalışmaya itmiştir.

1.1. SİSTEMİK KRİZE İLİŞKİN TEORİK YAKLAŞIMLAR

Finansal literatür incelendiğinde sıklıkla kullanılan sistemik risk ve krizin; dar yorumu itibariyle mali piyasaların temel unsurlarından olan para piyasaları ve sermaye piyasaların alt endüstrilerinde her türlü aynı ve nakdi hesaplama/ takas süreçlerinde karşılaşılan ödeyememezlik durumlarında oluşan risk olarak tanımlanmakta olup; geniş yorumu itibariyle *piyasalarda mevcut olan risk unsurlarından biri ve/veya birçoğundan kaynaklanan ve bulaşma etkisi ile tüm yapıda etkisini göstererek krize dönüşen olumsuzluklara neden olan risk türü* olarak tanımlanabilir.

Gerek türev gerekse de nakit piyasanın içerildiği sermaye piyasalarında tanımlama aşamasında sistemik risk ve kriz kavramlarını ilk kez 1987 Borsa Krizini takip eden çalışmalar sırasında ve öncelikle OECD tarafından kullanılmakta olduğunu görüyoruz.²

OECD tarafından yapılan çalışmalarda sistemik risk ve kriz kavramları, aşırı spekülasyon ve toplumsal çılgınlık gibi oluşumların kısmi etkilerini de göz önüne almakla beraber asıl olarak sistemin kendisine yoğunlaşmakta ve finansal krizlerin sebeplerini bu bağlamda aramaktadır. Sistemik kriz (ekonomik bir sistemin) çalışmasını ciddi bir şekilde bozan ve son aşamada sistemde tam bir çöküşe neden olan rahatsızlıktır.³

¹ Murad Kayacan, (ve diğerleri), Güneydoğu Asya Krizi: Türkiye Ekonomisi ve İMKB'ye Etkileri, İMKB Yayınları, 2. Bası, Ağustos 1999

² OECD, Systemic Risk in Securities Market, 1990

³ Nurhan Erkan, Menkul Kıymetler Piyasalarında Sistemik Riskler (çev.), SPK Yayınları, no:60, Ankara, Ocak 1997, s.11

Yine başka bir uluslararası örgütlenme olan ‘The Group of Thirty’e göre finansal sistemin herhangi bir kesiminde (sermaye piyasası, para piyasası ya da bankacılık, sigortacılık sektöründe) başlayan kriz, diğer sektörlerle de sıçrayabilecek, böylelikle giderek sistemin bütünü için daha büyük bir tehlike haline gelebilecektir⁴.

Öte yandan literatürde açıklayıcılığı en yüksek olan diğer birkaç tanım da aşağıdaki gibidir:

Bir Bartholomew-Whalen tanımı uyarlaması olan Frederic S. Mishkin’e göre sistemik risk, finansal piyasaların en üretken yatırım fırsatlarına etkin olarak para aktarmalarını mümkün kılan bilginin bozulmasına neden olacak ani, genellikle beklenmedik bir olayın vuku bulma olasılığıdır.⁵

Bütün finansal risk tanımlarında ifade edilen gelişmelerden sonra geline hal ise sistemik kriz olup; Asya krizine ilişkin kaleme aldığı bir çalışmasında David Marshal’a göre finansal sistemin varlık değerlemesi, kredi tahsisi ve ödemeleri gibi önemli fonksiyonlarını dumura uğratan bir şoktur.⁶

1.2. FİNANSAL PİYASALARDA YAŞANAN SİSTEMİK KRİZLER VE ÇIKARILAN SONUÇLAR

Daha ziyade türev ürün piyasalarının olağanüstü kaldıraç etkisi ile yıkıcı etkisi hızlanan gelişmiş uluslararası mali piyasalardaki krizler; makro bazda bakıldığında dünya finans sistemi açısından önemli ölçüde mali kayıp ve yapısal yıkıma sebebiyet verdikleri gözlemlenmiştir.

Günümüzde mali piyasalarda işlem ve yatırım yapanlar işlemin türüne göre çeşitli riskler taşımaktadır. Bunlar genel anlamda kredi riski, piyasa riski, ödememe riski ve ülke riski olabilmektedir. Yapılan işlemin niteliğine göre bu riskler işleme taraf olanlarca yeterince etkin bir biçimde yönetilmiyorsa ve kontrol zaafiyeti bulunuyorsa inanılmaz boyutlarda zararlarla karşılaşılması kaçınılmaz olabilmektedir. Örneğin Orange County, Barings Bank ve Sumitomo Bank gibi kurumların yaptıkları yatırımlar sonucunda çok büyük zararlara maruz kalmaları, risk yönetiminin ve iç kontrol sistemlerinin yeterince etkin bir şekilde çalışmaması nedeniyle olmuştur.

Risk yönetimin temel unsurları; kurumları yöneten yönetim kurullarının risk yönetimine ilişkin bilgi sahibi olması ve genel risk yönetimi kurallarını koymas, kurumları idare eden üst yönetimin ise bu kurallar çerçevesinde etkin bir risk yönetimi uygulaması, yapılan işlem ya da yatırımlardaki risklerin farkında olunarak bunların tanımlanması, izlenmesi ve azami şekilde azaltılmaya çalışılması, bilgi akımının ve raporlamanın etkin, verimli ve güvenilir olması, operasyonel anlamda da işlemin niteliğinden bağımsız olarak işlemi yapanlarca da operasyonel risk taşındığından bu risklerin kontrol edilmesi ve etkin bir iç kontrol sisteminin

⁴ The Group of Thirty, "Global Institutions, National Supervision and Systemic Risk", 1997.

⁵ Philip F. Bartholomew ve Gary Whalen, "Fundamentals of Systemic Risk", *Research in Financial Services Private and Public Policy*, (der), George Kaufman, Cilt 7, JAI Press Inc., ss. 3-17, 1995.

⁶ David Marshall, "Understanding the Asian Crises: Systemic Risk as Coordination Failure", *Economic Perspective*, 1998

olması ve bütün bu risk yönetimi unsurlarını yönetimden bağımsız bir birim tarafından yönetme adına değerlendiriyor, denetleniyor ve izleniyor olmasıdır.

Yukarıda bahsedilen örnek olaylarda da, risk yönetiminin bu temel unsurlarının ya eksik olduğu ya da etkin bir şekilde uygulanmamakta olduğunu görmekteyiz. Öncelikle yapılan yatırımlarla ilgili olarak yönetim kurullarının yetersiz bilgisi olduğu görülmektedir. Temel olarak oldukça karışık türev araçların kullanıldığı yatırımların taşıyabileceği riskin boyutlarının farkında olunmadığı gibi bu araçların kullanımına ilişkin temel kurallar ve limitler net bir şekilde belirlenmemiştir. Yatırımlardaki gerçek risklerin (özellikle piyasa riski) niteliği ve büyüklüğü anlaşılammış ve yeterince izlenmemiştir. İşlemi yapan kişilerin aynı zamanda işlemin muhasebeleştirilmesi ve sonuçlandırması gibi yetki ve görev bölüşümüne ait iç kontrol prensipleri uygulanmamış ve üst yönetim tarafından çalışanlar ve yatırımlar yeterince denetlenmemiştir. Diğer taraftan belli bir süre için de olsa muhasebede gerçek zararın gizlenmesine yol açacak iç kontrol zaaflığının de yaratılmış olması söz konusu örneklerde görülmektedir.

Sonuç olarak, risk yönetiminin gereğince uygulanmamasının neden olduğu çok büyük boyuttaki zararlar kurumların iflasla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Tabiki burada önemli olan diğer bir husus, maruz kalınan zararın büyüklüğü kadar bu zarara karşı zarar emecek sermayenin büyüklüğüdür. Yeterince büyük sermaye bulundurulması makul seviyelerdeki zararı telafi edebilir ama risk yönetimindeki kalıcı bir zaaflık yaratacağı potansiyel zararlarla nihayetinde kurumun iflas etmesine yol açacaktır.

1.3. TÜRKİYE'DE BANKA SERMAYELERİNDE BOZULMA: 2000-2001 KRİZLERİ

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve Türkiye ekonomisi açısından 2000 yılı geçmiş yıllardan önemli ölçüde farklılık göstermiştir. 1999 yılının Aralık ayında uygulamaya konulan Enflasyonu Düşürme Programı, 2000 yılındaki ekonomik gelişmeleri belirleyen en önemli unsur olmuştur. Programın orta vadeli amaçları, üç yıllık bir sürenin sonunda enflasyonu tek haneli rakamlara indirmek, reel faiz oranlarını makul bir düzeye düşürmek, ekonominin büyüme potansiyelini artırmak ve ekonomideki kaynakların daha etkin olarak kullanımını sağlamak olarak belirlenmişti. Programda, sıkı maliye politikası ile faiz dışı fazlanın artırılması, yapısal reformlar ve özelleştirmenin hızlandırılması, enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası, ve kur sepeti artış oranının enflasyon hedefine bağlı olarak önceden belirlenmesi temel dayanak noktaları olmuştur.

2000 yılında programda öngörülen enflasyon hedeflerine ulaşamamakla birlikte, enflasyonla mücadelede önemli bir aşama kaydedilmiş ve enflasyon son 14 yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Buna ek olarak, 2000 yılında kamu finansman dengesinde iyileşme sağlanmış, ve önemli yapısal reformlar uygulamaya konulmuştur.

Kur riskinin azalması ve ekonomik birimlerin öngörü imkanlarının artması sonucunda 2000 yılında faiz oranları hızlı bir şekilde düşmüştür. Faizlerin düşmesi ile birlikte Hazine'nin iç borçlanma maliyeti azalmış ve iç borç stokundaki artış kontrol altına alınmıştır.

Faiz oranlarındaki düşüş, 1999 yılındaki hızlı daralmanın ardından, başta dayanıklı tüketim mallarına yönelik olmak üzere ertelenmiş tüketim talebinin gerçekleşmesini beraberinde getirmiştir. Ayrıca, bankaların tüketici kredilerine yönelmeleri ve kredi talebindeki artış ekonominin tekrar büyüme sürecine girmesini sağlamıştır. Faiz düşüşüne ek olarak, döviz kurlarındaki belirsizlik ile birlikte özel sektör firmalarının verimliliği artırmaya yönelik yaptığı yenileme yatırımları da 2000 yılındaki büyüme sürecini destekleyen bir başka unsur olmuş ve 2000 yılında Gayri Safi Milli Hasıla büyüme hızı yüzde 6,1 olarak gerçekleşmiştir.

Öte yandan, 2000 yılının ikinci yarısında ekonomik duruma ilişkin beklentilerde bir bozulma gözlenmiştir. 2000 yılının Mayıs ayından itibaren TCMB İktisadi Yönelim Anketi'ndeki genel gidişat eğiliminde iyimserlerle kötümserler arasındaki fark azalmaya başlamış, Kasım ayında ise kötümser beklentiler ağırlık kazanmıştır. Anketin enflasyon, istihdam ve ihracata ilişkin beklentilerinde de yılın ikinci yarısında bir bozulma gözlenmiştir. Yatırım harcaması eğilimi, 2000 yılının yaz aylarından itibaren daha az diyenler lehine olan eğilimini artırarak devam ettirmiştir.

Kamu harcamalarının kontrol edilmesi ve ek vergi düzenlemelerinin katkısıyla vergi gelirlerinde gözlenen artış sonucunda faiz dışı kamu dengesinde önemli ölçüde iyileşme sağlanmıştır. Ancak, iç talepteki canlanma, başta ham petrol olmak üzere enerji fiyatlarındaki artış ve Türk Lirasının reel olarak değerlendirilmesi ithalatı hızlı bir biçimde artırarak, cari işlemler dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca, 2000 yılı içinde Euro'nun A.B.D. Doları karşısında ortalama değerler ile yüzde 13 civarında değer kaybetmesi, hem Avrupa Birliği ülkelerinden yapılan ithalatı artırmış, hem de bu ülkelere yönelik ihracatın olumsuz etkilenmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında cari işlemler açığının GSMH'ya oranı yüzde 4,8'e yükselmiştir.

Cari işlemler açığındaki hızlı artış sürerken, yılın ikinci yarısında özelleştirme ve yapısal reformlara ilişkin gecikmeler Ağustos ayı sonlarından itibaren iç ve dış piyasalarda tedirginliği artırarak sermaye hareketlerini ve faiz oranlarını olumsuz etkilemiştir. Para Kurulu benzeri para politikasının üzerinde etkisiz olduğu faiz oranlarındaki yükseliş, portföylerinde yoğun şekilde Devlet İç Borçlanma Senedi tutan bazı bankaların mali durumlarını bozmuş ve Kasım ayının ikinci yarısında mali piyasalarda güvensizliği artırmıştır.

Kasım ayı ortasına kadar Net İç Varlıklar ve Net Uluslararası Rezervler'e ilişkin belirlenen hedefler tutturulmuş, ancak Kasım ayında bankacılık sisteminde yaşanan kriz sırasında ortaya çıkan yoğun likidite ihtiyacı Merkez Bankası'nın piyasayı yine yoğun bir biçimde fonlamasını gerektirmiştir. 22 Kasım ve 30 Kasım tarihleri arasında, açık piyasa işlemleri kanalıyla, piyasaya 3,9 katrilyon liralık likidite sağlanmıştır. Piyasaya sağlanan fazla likidite nedeniyle Net İç Varlıklar hedefi büyük ölçüde aşılmıştır. Ayrıca bu dönemde, döviz talebindeki artış nedeniyle 6 milyar dolar civarında net döviz satışı da yapılmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, Net İç Varlıklar ve Net Uluslararası Rezervler'e ilişkin hedefler revize edilmiştir. Aralık ayında IMF'den sağlanan Ek Rezerv Kolaylığı ve Hükümetçe açıklanan tedbirler finansal piyasalarda kısmi bir rahatlama sağlamış ve kriz sonrası revize edilmiş olan hedefler, yıl sonu itibarı ile gerçekleştirilmiştir.

Kasım krizinden çıkarılan sonuç; krizin basit ve kolaylıkla geçirilebilecek bir likidite krizi değil, doğal olarak likidite krizine dönüşen bir bankacılık krizi olarak başladığı şeklindedir. Konu ile ilgili literatürde de belirtildiği gibi bankacılık krizleri, bir ya da bir kaç bankada mevduata hücum veya bir ya da bir kaç bankanın ekonomik veya yasal açıdan yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelmesi ile başlamakta, ve yoğun likidite talebine yolaçmaktadır. Devamında ise, dalgalı kur sisteminde olmayan ve bankacılık sisteminde yabancı para cinsinden yükümlülüklerin yoğun olduğu bir çok gelişen piyasa ekonomisinde görüldüğü gibi, yerli paraya atak meydana gelmektedir.

Ocak ayında, faiz oranlarında gerileme ve sermaye girişlerinde nisbi bir canlanma gözlenmesine karşın, Kasım ayındaki krizin başta kamu bankaları olmak üzere bankacılık sisteminin mali yapısında oluşturduğu hasar, sistemin kırılma eğilimini artırmıştır. Bu dönemde gerek yurtdışından gerek yurtiçinden sağlanan fonların vadeleri de gittikçe kısalmıştır. Yurtdışı kaynaklı fonlar daha çok gecelik işlemlerde yoğunlaşırken, yerleşiklerin de yatırım aracı tercihleri kısa vadeli yatırım araçlarından yana olmuştur. Özellikle, Türk lirası mevduat 1 ay vadeli mevduatta yoğunlaşmış ve bu mevduatın 2000 yılı Ekim ayı sonunda toplam mevduattaki payı yüzde 12 iken 2001 yılı Şubat ayında yüzde 35'e yükselmiştir. Şubat ayı sonlarında, Hazine ihalesi öncesinde meydana gelen olaylar sürekli tedirginlik içinde olan piyasalarda panik ortamı yaratmış, sisteme olan güven tamamen kaybolmuş ve 19 Şubat tarihinde Türk Lirası yeniden ciddi bir atakla karşı karşıya kalmıştır. Bu tarihte gerçekleşen bir gün valörlü 7,6 milyar dolarlık döviz talebi döviz kuruna bir baskı oluşturmuş, bunun gerçekleşmesini engellemek için Merkez Bankası ertesi gün vadesi gelen repolarını yenilememiş ve bir gün evvel sattığı dövizlerin 6.1 milyar dolarlık kısmını alış ya da iptal işlemleri sonucu geri almıştır. Ancak, aradaki fark kadar azalan TL likiditesi, aşırı günlük likidite ihtiyacı içinde olan kamu bankaları nedeniyle ödemeler sisteminin kilitlenmesine neden olmuş, öte yandan mevcut döviz kuru sisteminin sürdürülebilirliğine ilişkin ciddi güven sorunu daha da derinleşmiş, ve sistemin sürdürülmesinin ekonomiye getireceği zararlar gözönüne alınarak döviz kurları 22 Şubat tarihinde dalgalanmaya bırakılmıştır.

Burada dikkat çekilmesi gereken bir konu, Kasım ayında ve Şubat ayında ortaya çıkan krizlerin çıkış noktaları itibarı ile farklı niteliklere sahip olduğudur. Kasım ayında ortaya çıkan kriz, biraz evvel açıkladığım gibi, bankacılık sisteminde ödeme gücü içine giren bankaların ortaya çıkması, devamında likidite krizi ve sonra kura baskı ve yerli paraya atak şeklinde gerçekleşmiş iken; Şubat ayındaki kriz, Kasım ayından sonra artan mali kırılmanın da etkisi ile doğrudan yerli paraya karşı atak şeklinde kendisini göstermiştir.

2000 yılında uygulanan programın istenen sonuçlara ulaşamamasının arkasındaki temel nedenlere bakıldığında, bankacılık sistemine ilişkin sorunların program başlangıcından önce çözülememiş olması, bir başka deyişle bankacılık sisteminin rehabilitasyonunun gecikmiş olması göze çarpmaktadır. Ayrıca program çerçevesinde uygulanan para politikasının para kurulu kurallarına benzerliği, Merkez Bankası'nın likidite yönetiminde finansal piyasaların fon ihtiyacını geçmiş yıllara göre daha az dikkate alması sonucunu doğal olarak beraberinde getirmiş, bunun yanı sıra bu uygulama para politikasının ekonomiye gelecek dışsal şoklar

karşısındaki esnekliğini de azaltmıştır. Bankacılık sektörünün rehabilitasyonunun gecikmesine bağlı olarak bankacılık sistemindeki sorunların 2000 yılında da devam etmesi, kurala dayalı para politikası uygulaması üzerinde baskı yaratmıştır. 2000 yılında uygulanan program çerçevesinde karşılaşılan sorunlardan bir başkası da, programda görülebilecek olumsuzluklar karşısında döviz rezervlerine destek olacak bir Ek Rezerv Kolaylığı'nın programın ilk başından itibaren mevcut olmaması olmuştur.

Kasım ve Şubat aylarında meydana gelen olumsuz gelişmeler, Merkez Bankası'nın kriz sonrasında mali piyasalarda istikrarı öngören politikalar izlemesini zorunlu hale getirmiştir. Türk Lirasının dalgalanmaya bırakılmasını takip eden günlerde Merkez Bankası piyasanın likidite ihtiyacını karşılayarak ödemeler sisteminin yeniden işler hale getirilmesine öncelik vermiştir. Bu bağlamda Merkez Bankası 26 Şubat'tan itibaren, bankalararası para piyasasındaki alış ve satış kotasyonlarını düşürmüş, ve açık piyasa işlemleri ise daha çok kamu bankalarına ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamındaki bankalara gecelik kotasyon yolu ile kaynak sağlanmasına yönelmiştir. Mart ayının ortalarından itibaren, açık piyasa işlemleri yolu ile gecelik fonlamanın yanısıra, piyasaya vadeli fonlama da sağlanmaya başlanmıştır. Bu dönemde, Merkez Bankası gerekli durumlarda İMKB nezdindeki Repo ve Ters Repo Pazarı ve kendi nezdindeki bankalararası para piyasası yolu ile piyasadaki fazla likiditeyi çekme yoluna da gitmiştir. Döviz piyasalarında ise, Merkez Bankası bankacılık sistemine yoğun döviz depoları ve çoğu zaman sınırlı döviz müdahaleleri yolu ile kaynak sağlayarak, mali sistemin dış yükümlülüklerini karşılamasını da sağlamıştır. Mart ayı sonunda ise, yeni istikrar programının açıklanmasındaki gecikmeye paralel olarak, Merkez Bankası döviz kurlarının piyasada belirlenmesi ve aşırı dalgalanmaların engellenmesi amacı çerçevesinde, piyasadaki döviz alış ve satışında çoklu fiyat ihalesi uygulamasına başlamıştır.

Bu noktada kamu bankaları operasyonlarına değinmek istiyorum. Mevcut durumda, daha evvelde kriz dönemlerindeki olumsuz rolüne değindiğim kamu bankalarının yapısal sorunlarına bağlı yüksek gecelik borçlanma ihtiyacı, para politikası üzerinde kısıtları beraberinde getirmekte ve mali piyasalardaki kırılma eğilimi sürekli kılmaktadır. Bu önemli sorun karşısında, kısa vadede kamu bankalarının, Hazine'den görev zararı alacakları karşısında sağlayacağı menkul kıymetler ile Merkez Bankası'ndan repo veya satış karşılığı temin edecekleri likidite ile, diğer bankalara ve bankadışı kesime olan gecelik borçlanmalarını azaltmalarına başlanmıştır. Fon bankaları için de benzer bir süreç yaşanmakta olup, sözkonusu operasyona paralel olarak, Merkez Bankası ve Hazine, artan likiditeyi piyasadaki ters repo ve bono/tahvil satışları ile çekmektedirler.

Ekonominin içinde bulunduğu mevcut duruma ilişkin ekonomi literatürünün işaret ettiği konulardan birisi de, krizlerin hemen sonrasında döviz kuruna istikrar kazandırmak için sıkı para politikasının kullanımına ilişkin kısıtlardır. Kriz sonrasında sıkı para politikası her ne kadar dövizdeki aşırı dalgalanmaları azaltsa da, bu uygulama sonrasında faizlerin yükselmesinin ülkede, gerek kamu iç borç stokunu, gerekse reel kesimi olumsuz etkilemesi sözkonusu olmaktadır.

Öte yandan, orta dönemde krizin hemen ardından karşılaşılan aksaklıkların giderilmesi ve Merkez Bankası Kanunu'ndaki değişikliklerin uygulamaya

konulması ile birlikte kısa vadeli faizlerin para politikasında aktif bir araç olarak kullanılmasına uygun bir ortam yaratılmış olacaktır. Kamu sektörünün mali piyasalar üzerindeki baskısının azaltılması ve bankacılık sektörünün güçlendirilmesi, para politikasının daha etkin kullanımına imkan verecek ve enflasyonun doğrudan hedeflenmesine yönelik para politikası uygulamasına temel oluşturacaktır. Ancak, önümüzdeki dönemde enflasyon hedeflemesi ile ilgili olarak, fiyat endeksinin seçimi, para politikası araçlarının nihai olarak fiyatları nasıl etkilediği ve ekonomide fiyatlar üzerinde baskıların nasıl ortaya çıktığını gösteren bir aktarım mekanizmasının belirlenmesi, hedefleme aralığının ve süresinin belirlenmesi gibi teknik konular üzerinde çalışmalar sürdürülecektir. Kısaca belirtmek gerekirse, Merkez Bankası, ortaya çıkan mali krizden sonra kısa vadede finansal istikrarı gözetilen bir politikadan, gerekli koşulların oluşması ile birlikte fiyat istikrarının sağlanmasına yönelik politika stratejisi uygulamasına yönelecektir.

Kasım ve Şubat aylarındaki gelişmeler, ekonominin orta ve uzun vadede istikrar hedefine ulaşmasının temel köşe taşlarından birisi olan yapısal reformların, özellikle finans sektörünü ilgilendiren yapısal reformların öneminin geçmişe göre daha fazla hissedilmesini sağlamıştır. Bu noktada, bir ekonomide sağlıklı bir biçimde işleyen mali piyasaların önemli pozitif dışsallıklara sahip bir kamu malı olduğunu hatırlatmakta büyük fayda görüyorum. Kamu bankalarının sistemdeki yükünün azaltılması gerek borçlanma maliyetlerinin düşürülmesine gerekse Merkez Bankası'nın para politikası uygulamasındaki esnekliğinin artmasına daha fazla imkan tanıyacaktır. Yine orta ve uzun dönemde uygulanacak olan enflasyon hedeflemesi rejiminin başarısı için gerekli koşullardan birisi, mali sektörün sağlıklı bir biçimde işlemesi ve buna bağlı olarak Merkez Bankası'nın para politikası araçlarını daha serbestçe kullanması imkanına sahip olmasıdır. Bu saydığım noktalar, içinde bulunduğumuz dönemde mali sektörün yeniden yapılandırılması gerçeğinin arkasındaki önemli faktörlerden sadece ilk akla gelenlerdir. Mali piyasalarda yapılan düzenlemeler ile artan etkinlik, para politikasının fiyat istikrarı hedefine yönelmesine daha fazla olanak verecektir.

Bu noktada, orta ve uzun dönemde amacımızı enflasyonun doğrudan hedeflenmesi politikasına geçiş olarak açıkça belirttiğimiz bu dönemde uygulanacak para politikasına ilişkin bir takım bilgiler sunmak isterim. Önümüzdeki dönemde Merkez Bankası, dalgalı kur rejiminin gerektirdiği bir biçimde döviz piyasalarına sınırlı müdahalede bulunacak, ancak döviz kurunda aşırı dalgalanmalar durumunda bu dalgalanmaları azaltmaya yönelik hareket edecektir. Bu dönemde, parasal büyüklüklerin kontrol edilmesi yolu ile enflasyonla mücadele süreci desteklenecek, buna ek olarak, finansal istikrarın sağlanması, para politikası uygulamasında önemli bir unsur olacaktır. Uygulama dahilinde, Merkez Bankası'nın iki temel bilanço büyüklüğü olan "Net Uluslararası Rezervler" ve "Net İç Varlıklar" hedef olarak izlenmeye devam edilecektir. Bu hedefler, finansal sistemde istikrarın sağlanması hedefi de gözönünde bulundurularak belirlenecektir. Merkez Bankası'nın para tabanı talebindeki artışlar gözönünde bulundurularak para yaratması, Net İç Varlıklar için belirlenecek olan gösterge değerler doğrultusunda sağlanacaktır. Öte yandan, finansal sistemde meydana gelecek beklenmedik olumsuz gelişmeler halinde, Merkez Bankası Net İç Varlıkların gösterge değerlere göre farklılık göstermesine izin verecektir. Ayrıca yeni uygulama

ile, döviz kurundaki hareketlerin enflasyonla mücadele sürecini olumsuz etkilemesi durumunda Merkez Bankası, Net İç Varlıkları azaltma yolu ile, kısa vadeli faizleri etkin bir para politikası aracı olarak kullanabilecektir.

2.BÖLÜM

2. ULUSLARARASI BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ MEKANİZMALARI

2.1. BASEL I VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ⁷

Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ilk olarak 1988 yılında Sermaye Uzlaşısı'nı (Basel Capital Accord) yayımlamıştır. Son yıllarda bankacılık, risk yönetimi uygulama ve teknikleri, denetim yaklaşımı ve finansal piyasalarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Haziran 1999 tarihinde Komite 1988 tarihli düzenlemenin yerini almak üzere yeni bir düzenleme taslağı hazırlamıştır. Risk duyarlılığı daha fazla olan yeni düzenlemeye ilgili taraflarca iki yüzün üzerinde görüş bildirilmiştir. Bu görüşler doğrultusunda taslakta yapılan değişiklikler sonrasında Ocak 2001'de düzenlemeye ilişkin ikinci taslak çalışma kamuoyuna sunulmuştur. Mayıs 2001 sonuna kadar ikinci taslağa ilişkin tekrardan ilgili görüşlerin toplanması ve 2001 yılı sonunda yeni sermaye düzenlemesinin yayımlanarak, 2004 yılında uygulamaya geçirilmesi planlanmıştır.

* Temmuz 1988 Halen uygulanmakta olan düzenleme yayımlanmıştır.

* 1992 yılı sonu Uygulamaya başlanması için verilen son tarih.

* Haziran 1999 Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi- birinci taslak.

* Ocak 2001 Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi- ikinci taslak.

* 31 Mayıs 2001 İkinci taslağa ilişkin görüş bildirmek için son tarih.

* 2001 sonu Yeni Düzenlemenin yayımlanması (iptal edildi).

* 2004 Yeni Düzenlemenin uygulamaya geçilmesi için öngörülen tarih (iptal edildi).

Yeni belirlenen tarihler

* 2003 sonu Yeni Düzenlemenin yayımlanması.

* 2006 sonu G-10 ülkelerinde uygulanmaya geçilecektir.

* 2007 sonrası G-10 dışındaki ülkelerde uygulamaya geçilecektir.

Ancak, uluslararası alanda konuyla ilgili yoğun tartışmalar gündeme gelmiş ve halihazırda da sürmektedir. Son olarak Komite 2003 yılı sonuna kadar düzenlemeye son halini vermeyi ve 2006 yılı sonuna kadar ülkelerin uygulamaya geçmek için hazır olmasını planlamaktadır. Komite üç yıllık bir

⁷ Bu bölüm hazırlanırken TBB Ekim 2002 özet sunumundan yararlanılmıştır. Ayrıntılı dokümanlarla açıklanan yeni sermaye düzenlemesi taslağına (The New Capital Accord) "Bank For International Settlements"ın (BIS) internet üzerindeki <http://www.bis.org/wnew.htm> adresinden ulaşılabilir.

geçiş döneminin yeterli olacağı görüşünde olmakla birlikte uluslararası alandaki tartışmalardan birisi de geçiş dönemi için bazı ülkelerde daha uzun bir zamana ihtiyaç duyulacağı konusudur. Diğer yandan düzenlemenin içeriği ve bankacılık sistemleri üzerindeki muhtemel etkileri konusunda da farklı değerlendirmeler yapılmaktadır.

Diğer yandan Avrupa Birliği sermaye yeterliliği hakkındaki direktifini Basel Komite'nin yeni düzenlemesine uyumlu hale getirebilmek için hazırlık yapmaktadır. Bu konuda özellikle Almanya'dan yoğun bir muhalefet gelmekle birlikte bir noktada uzlaşmanın sağlanması ve AB'nin sermaye yeterliliği direktifini çok küçük değişikliklerle yeni Basel düzenlemesine paralel olarak değiştirmesi beklenmektedir. Dolayısıyla tüm AB ülkelerindeki bankalar ve yatırım şirketleri Basel Komite'nin uluslararası faaliyet gösteren bankalar için öngördüğü düzenlemesine tabi olacaklar ve faaliyet riski ile kamuoyu bilgilendirmelerine ilişkin daha fazla yükümlülük üstlenmeleri kaçınılmaz olacaktır.

Basel Komite'nin 1988 tarihli ilk sermaye yeterliliği düzenlemesi banka sermayesinin toplam miktarı üzerine odaklanmış, dolayısıyla bankaların iflas riskini ve mevduat sahipleri için oluşabilecek maliyeti en aza indirmeyi amaçlayan bir düzenlemedir.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için uygun sermayenin belirlenmesine yönelik tek bir yöntem göstermekte olan 1988 düzenlemesinde 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleri ile ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilmeleri imkanı getirilmiştir.

Ocak 2001 tarihli yeni taslak düzenlemede bankaların sağlıklı ve etkin olarak çalışması için kendi iç kontrol ve yönetim sistemleri ile denetim işlevi ve piyasa disiplini konularına yer verilmektedir. Bankaların asgari sermaye gereklerini hesaplamada dikkate alacakları kredi ve faaliyet risklerini ölçebilmeleri için basitten gelişmişe doğru bir dizi metodolojinin kullanılabilmesi öngörülmektedir. Bankalar denetim otoritesinin gözetiminde olmak üzere kendi risk profillerine ve faaliyet konularının karmaşıklığına göre uygun yaklaşımları tercih edebileceklerdir. Düzenleme güçlü ve doğru risk yönetimine sahip bankaların ödüllendirilmesi temeline dayanmaktadır. Dolayısıyla yeni düzenleme ile bankaların düzenleyici sermaye (regulatory capital) gereğini tutturmak için risklere karşı çok daha duyarlı olmalarını sağlayacak yaklaşımlar getirilmektedir.

2.2. BASEL II İLE ORTAYA KONAN YENİ DÜZENLEMENİN AMAÇLARI VE TEMEL UNSURLARI

1988 tarihli düzenlemesindeki amaçlar korunmakla birlikte Basel Komite Ocak 2001 tarihli yeni sermaye düzenlemesinde yapılacak revizyonun

aşağıdaki gözetim ve denetim hedeflerini karşılmasını sağlamaya kararlıdır:
Buna göre yeni düzenleme;

-finansal sistemde güvenliği ve sağlamlığı teşvik etmeyi sürdürmeli ve böylece yeni sermaye çerçevesi sistemdeki sermayenin mevcut genel düzeyini en azından korumalıdır,

-rekabet eşitliğini artırmaya devam etmelidir,

-risklerin ele alınmasına yönelik daha kapsamlı bir yaklaşım oluşturmalıdır,

-uluslararası faaliyet gösteren bankalar üzerinde yoğunlaşmalı, fakat temel ilkeler farklı karmaşıklık ve gelişmişlik düzeylerindeki bankalar için de geçerli olmalıdır.

Yeni düzenlemede temel olarak risk duyarlılığı daha fazla olan ve daha esnek bir yapının oluşturulması, sermaye gereği hesaplamasında risk duyarlılığının artırılması, düzenleyici yükümlülüklerde teşviklerin ve uyumluluğun artırılması amaçlanmıştır.

<i>Eski düzenleme</i>	<i>Yeni düzenleme</i>
Tek tip risk ölçümüne odaklıdır.	Bankaların dahili risk yönetim metodolojilerine, denetimlere ve piyasa disiplinine dayalı bir yapı getirmektedir.
Tüm kuruluşlar için tek tip model uygulanmaktadır.	Daha esnek bir uygulama sağlamaktadır (daha iyi risk yönetimi için sermaye teşvikleri uygulanabilmektedir).
Risk temeline dayalı sermaye gereği yapısı.	Riske daha fazla duyarlıdır.

Düzenlemenin üç temel ayağı bulunmaktadır⁸.

- 1) Asgari sermaye gereği,**
- 2) Sermaye yeterliliğinin denetimi,**
- 3) Piyasa disiplini**

⁸ Haziran 1999 tarihli ilk taslakta açıklanan temel üç ayaklı yapı 2001 Ocak tarihli ikinci taslakta korunmuş ancak detaylarda değişikliklere gidilmiştir. Değişiklikler temel olarak paydadaki risklerin hesaplanmasında olmuştur. Kredi riski için daha detaylı tanımlara yer verilmiş, piyasa riskinde değişiklik olmamış, tanıma ilk defa faaliyet riski dahil edilmiştir. Ocak 2001 tarihli taslak düzenlemenin Haziran 1999 taslağından farklı olduğu temel noktalar:

1. Kredi riskinin standartlaştırılmış yonteme göre hesaplanmasında, kurumların risk ağırlıkları mevcut risklerine yakınlaştırılmış, bankaların ve kurumların ülkelerinden daha iyi bir risk bir risk notu alabilmelerine olanak tanınmıştır.
2. Kredi riskinin içsel derecelendirme yaklaşımına göre ölçülmesinde iki yöntem (temel ve gelişmiş) oluşturularak, daha fazla sayıda bankanın bu yöntemi uygulayabilmesine olanak sağlanmıştır.
3. Asgari Sermaye Gereğinin Hesaplanmasında faaliyet riskinin de dikkate alınması öngörülmüştür.
4. Düzenlemenin temelini oluşturan ikinci (Sermaye Gereğinin Denetimi) ve üçüncü (Piyasa Disiplini) unsurlara ilişkin daha detaylı kriterler belirlenmiştir.

Yeni düzenlemenin uygulama kapsamına baktığımızda, önemli bir özelliği bankaların birbirlerine iştirakleriyle oluşan "banka gruplarını" da ayrıca ele almasıdır. Başka bir deyişle, yeni öneri bir grubu oluşturan bankaları hem ayrı ayrı ve hem de grubun tümü olarak ele alınmasını ve sermaye gereklerinin buna göre tanımlanmasını gündeme getirmektedir.

Bankaların diğer mali alanlardaki (sigorta vs.) ortaklıkları ile ticari şirketlerdeki ortaklıkları ise ayrıca gözönüne alınacaktır. Burada ilke, bu tür ortaklıklarla kurulan ilişkiler yoluyla bankaların yapay sermaye genişlemesine gitmelerini engellemektir.

Bu çerçeve içinde iki yol önerilmektedir: Bunlardan ilki banka gruplarını konsolide ederek ele almaktır. İkincisi ise, bir bankanın tüm bağlı kurumlarındaki (subsidiary) yatırımları ile önemli azınlık paylarının (stakes), defter değeriyle (book value) bankanın sermayesinden düşülerek ulaşılan *yalıtılmış* (stand-alone) bankayı esas almaktır. Bu yöntemlerden herhangi birisini seçmek için üç yıllık bir geçiş süreci önerilmektedir.

2.2.1. Asgari Sermaye Gereği

Düzenlemenin birinci ayağında asgari sermaye gereği tanımlanmıştır. Yeni düzenlemede mevcut sermaye tanımı ve asgari sermaye yeterlilik oranının yüzde 8 olması koşulu aynı kalmıştır. Ancak rasyonun paydasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Kredi riski daha detaylı tanımlanmış, piyasa riskinde değişiklik olmamış ve ilk defa faaliyet riski ilave edilmiştir.

Sermaye Yeterlilik Rasyosu :

$$\frac{\text{Toplam Sermaye (aynı)}}{\text{Kredi + Piyasa + Faaliyet Risk(i)}} = \text{Banka Sermaye Katsayısı(en az yüzde 8)}$$

Yeni düzenlemede asgari sermaye oranının hesaplanmasına ilişkin bir dizi seçenek getirilmiştir:

Risk Ölçüm Yöntemleri			
Kredi Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Dahili Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım (Internal Ratings Based Approach-IRB)	
		Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
Piyasa Riski	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Dahili Modeller Yaklaşımı (Internal Models Approach)	
Faaliyet Riski	Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach)	Standart Yaklaşım (Standardized Approach)	Dahili Ölçüm Yaklaşımı (Internal Measurement Approach)

* Piyasa riskine ilişkin yaklaşımlarda yeni düzenlemede bir değişiklik yapılmamıştır.

2.2.1.1. Kredi Riski

Kredi riski için iki farklı yaklaşım önerilmektedir; standart yaklaşım (standardized approach) ve dahili derecelendirmelere dayalı yaklaşımlar (internal rating based-approaches - IRB):

2.2.1.1.1. Standart Yaklaşım

Standart yaklaşım; 1988 tarihli düzenlemedeki mevcut uygulama ile içerik olarak aynı ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Bireysel risk ağırlıkları halihazırda borçlunun dahil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar ya da kurumlar) dayanmakta iken, yeni düzenleme ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun (daha katı) kriterlerine göre belirlenecektir.

Standart yaklaşımda risk ağırlıkları⁹ farklı kategorilere göre belirlenmiştir:

-Ülkelerin risk ağırlıkları (sovereign claims),

-Bankaların risk ağırlıkları için iki ayrı seçenek bulunmaktadır:

i) bir ülkedeki tüm bankalar ülke risk ağırlığından bir kategori daha aşağıda değerlendirilecektir. (Bankalar I)

ii) risk ağırlıkları bankanın derecelendirme kuruluşlarından aldığı derecelendirme notuna dayandırılır. (Bankalar II)

-Şirket risk ağırlıkları

-Gayrimenkul teminatlı kredilerin risk ağırlıkları

Standart Risk Ağırlıkları ¹⁰	Ülke	Bankalar I	Bankalar II	Şirket ¹¹
AAA'dan AA-'ye	%0	%20	%20	%20
A+'dan A-'ye	%20	%50	%50(Uzun vade) %20 (Kısa vade)	%50
BBB+'dan BBB-'ye	%50	%100	%50 (Uzun vade) %20 (Kısa vade)	BB-'ye kadar %100
BB+'dan B-'ye	%100	%100	%100 (Uzun vade) %50 (Kısa vade)	BB-'nin altı için %150
B-'den aşağı	%150	%150	%150	%150
Derecelendirilmemiş	%100	%100	%50 %20 (Kısa vade)	%100
Gayrimenkul Teminatlı krediler	Konut ipoteği karşılığında verilen krediler %50, ticari gayrimenkul ipoteği karşılığında verilen krediler %100 risk ağırlığına tabi olacaktır.			

⁹ Halihazırda uygulanan 1988 tarihli düzenlemede ülke ve merkez bankalarının yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde OECD ülkesi olup olmamasına bakılmaktadır. Bankalar için de aynı yöntem geçerlidir. Bu değerlendirmede OECD üyesi olan ülkeler doğrudan daha az riskli olarak görülmektedir. Diğer yandan uygulama OECD ülkesi olan ancak kredi değeri yüksek bulunan ülkeler açısından dezavantaj oluşturmaktadır. OECD ülkesi olmayan ancak kredi değeri yüksek bulunan ülkeler açısından dezavantaj oluşturmaktadır. OECD ülkesi olan ülkelerdeki bankaların yükümlülükleri ile OECD ülkesi olmayan ülkelerde bulunan bankaların kısa vadeli yükümlülükleri %20 risk ağırlığı ile değerlendirilmekte, OECD ülkesi olmayan ülkelerdeki bankaların uzun vadeli yükümlülükleri %100 risk ağırlığında kabul edilmektedir.

¹⁰ Çokuluslu kalkınma bankalarının risk değerlendirmeleri %20 olarak alınacaktır.

¹¹ Derecelendirilmemiş şirketler ülke risk ağırlığından daha iyi bir ağırlıklandırmaya tabi tutulamayacak.

Yeni düzenlemeye göre bir uluslararası değerlendirme kuruluşunun değerlendirmelerinin esas alınabilmesi için aşağıdaki altı ölçütü sağlaması gerekmektedir:

- i) Tarafsızlık
- ii) Bağımsızlık
- iii) Saydamlık
- iv) Kredibilite
- v) Uluslararası erişim
- vi) Yeterli kaynağa sahip olmak

2.2.1.1.2. Dahili Derecelendirmeye Dayalı Temel ya da İleri Yaklaşım

Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımın kullanımı Komite'nin geliştirdiği standartlara dayalı olarak denetim otoritesinin iznine bağlı olacaktır. Bazı standartlara bağlı kalmak kaydı ile bankalara borçlunun kredibilitesini kendi dahili yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır.

Dahili derecelendirmeye dayalı *temel yaklaşımda* banka her bir borçlunun ödememe olasılığını (PD) tespit etmekte, denetim otoritesi ödememe durumunda maruz kalınacak risk (EAD) ve doğacak zarar tahminlerine (LGD) ilişkin veriyi sağlamaktadır. *İleri yaklaşımda*, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip olan bankaya her iki veriyi de sağlama izni verilmektedir.

Aşağıdaki tabloda kredi riskine ilişkin önerilerin bir özeti sunulmaktadır:

KREDİ RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Standart Yaklaşım	Dahili Derecelendirmeye Dayalı;	
		Temel Yaklaşım	İleri Yaklaşım
1. Asgari sermaye yeterliliği	-İyi derecelendirilmiş borçlar için yararlıdır. -Risk ağırlıklarının belirlenmesinde bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları kullanılır. - Kredi riskini azaltmak için kullanılan tekniklerin sayısı artmıştır.	Standart yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak; -Kendi borç ödememe (default) olasılıklarının kullanılması, -2004'e kadar iki yıllık veri seti oluşturulması, -İlave veri toplanması ve saklanması, -Menkulkıymetleştirme üzerinde ters yönlü etki yaratması, -Standart teminatlarda iskonto yapılması.	<i>Önceki yaklaşımlardaki kriterlere ilave olarak;</i> -Banka verilerinin geniş kullanımı(zarar oranları, borç ödememe durumunda maruz kalınacak risk, teminat durumu vb.) vardır, -Gayrimenkul teminatların değişen niteliği dikkate alınmaktadır, -Muhtemel vade birleşmeleri, -Tahminler için "back test" yapılması, -Proje finansmanının yönetimi öngörülmektedir.
2. Sermaye	-Mevcut	-Denetim otoritesi ile nitel	-Denetim otoritesi tüm

yeterliliğinin denetimi	uygulamada olduğu gibidir.	testlere ilişkin anlaşma sağlanacaktır. -Yönetim Kurulu ve üst yönetim derecelendirme işlevinden sorumludur.	zarar değişkenlerini inceler.
3.Kamuoyuna bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	- Standart yaklaşımın kullanıldığına dair kamuoyu bilgilendirmesi yapılmalıdır.	-Portföy yapısı ve borç ödememe olasılıkları kamuoyuna duyurulacaktır (3 yıllık veri) -Risk modellerinin ve tekniklerinin açıklanması gerekmektedir.	-Default durumundaki maruz kalınan risk tahminleri, -Default durumundaki zararlara ilişkin veriler, -Derecelendirmedeki değişikliklerin dağılımı, -Ekonomik sermaye verisi, -Kredi türevlerine karşılık risk transferi ve menkul kıymetleştirme.
SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Pozitif (ancak faaliyet riskine bağlı sermaye ihtiyacı doğması bu etkiyi dengeleyecektir).	Basel Komite tüm bankacılık sistemi toplam sermayesinde yüzde 2-3'lük bir azalma beklemektedir.	Temel yaklaşımın altında yüzde 10'a kadar gerekçeli olarak değişebilir.

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, FS Regulatory Alert, No:1.

Banka yönetim kurulları ve üst yönetimi bankanın dahili kredi derecelendirme sistemlerinden sorumludur ve sistemlerinin dışardan incelenmesine hazır olmak durumundadır.

Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyecek bankalar için daha kompleks ve geniş boyutta veri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bankaların düzenlemeye uygun derecelendirme modelini en az üç yıldır kullanıyor olması ve borç ödememe olasılıkları (PD) tahminleri için geriye dönük en az beş yıllık gözlem dönemini kullanmaları gerekmektedir. Ancak öngörüldüğü şekilde 2004 yılı sonunda uygulamaya geçilemeyeceği için ülkelerin denetim otoritelerinin düzenlemelerde bu süreçlerden vazgeçmeleri ya da esnetmeleri ara dönemlere ilişkin yeni tarihler belirlenmesi gerektireceğinden daha karmaşık bir duruma yol açabilecektir.

Yeni yapı ile hem standart hem de dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda, teminat, garanti, kredi türevleri ve menkul kıymetleştirmelere risk hassasiyeti daha yüksek bir yaklaşım getirilmiştir.

2.2.1.2. Faaliyet Riski (Operasyonel Risk)

1988 tarihli düzenlemede sermaye hesaplanmasında dikkate alınan tek risk kredi riski iken yeni düzenlemede faaliyet riskine de yer verilmiştir. Bilgisayar sistemlerinin çökmesi, dokümantasyon zayıflıkları gibi faaliyet risklerini de içine alan daha hassas bir risk ölçümü yapılabilmesi amaçlanmaktadır.

Faaliyet riskine ilişkin çalışmalar için üç farklı yaklaşım tanımlanmış durumdadır.

Temel Gösterge Yaklaşımında (basic indicator approach) bankanın tüm faaliyeti için tek bir gösterge kullanılmaktadır.

Standartlaştırılmış Yaklaşım farklı iş kolları için farklı göstergeler tanımlamaktadır.

Dahili Ölçüm Yaklaşımı (internal measurement approach) gereken sermayenin hesaplanmasında bankaların kendi zarar rakamlarının kullanılmasını esas almaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda Komite, faaliyet riskinin ortalama olarak, yeni yapı altında gereken toplam sermaye gereğinin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturacağını tahmin etmektedir.

Büyük ve karmaşık yapıdaki bankaların faaliyet risklerinin ölçülmesi için hem ara hem de ileri yaklaşımları uygulamak için gerekli koşulları karşılamaları beklenmektedir. Aksi takdirde sermaye gerekleri önemli ölçüde artacaktır.

Banka yönetim kurulu ve üst yönetimi dahili faaliyet riski yönetim sistemlerinden sorumlu olacak ve söz konusu sistemler denetim otoritesinin incelemesine tabi olacaktır.

Bankaların çoğu faaliyet riski yönetim fonksiyonları, teknikleri ve politikalarını dahili ölçüm yaklaşımına adapte edebilmek için yatırım yapmak durumunda kalacaklardır. Bağımsız denetim tarafından da faaliyet riskinin dahili ölçüm metodolojisi ve yönetim işlevi değerlendirilecektir.

Komite, faaliyet riskine yönelik ortak veri toplanması ve paylaşımı konusunda bankacılık sektörünü teşvik etmektedir.

FAALİYET RİSKİ YAKLAŞIMININ ETKİLERİ	Temel Gösterge Yaklaşımı	Standart Yaklaşım	Dahili Ölçüm Yaklaşımı
1.Asgari sermaye yeterliliği	Önkoşul bulunmuyor. Bu yaklaşımın uluslararası faaliyet gösteren bankalara ve önemli faaliyet riski bulunan bankalara uygulanması beklenmemekte.		<i>İlk iki yaklaşımdaki kriterlere ilave olarak;</i> -Faaliyet riski ölçüm metodunun tanımlanması, -Faaliyet riski ile ilgili kadronun yeterli bilgi ve donanımda olması, -Konsolide zararın tanımlanması, raporlama uygulamalarının en iyi uygulamalarla uyumlu olması, -Önemli iş kollarına ilişkin zarar verilerinin belirli bir zaman için tutulması, -Harici zarar verilerinin ilave edilmesi için uygun işlevin olması, -Test ölçüm modellerinin kullanımı, -Sermaye hesaplamasında zarar verilerinin ve anahtar girdilerin geçerli sayılması
2.Sermaye yeterliliğinin	Bankalar kendi faaliyet risklerinin	Denetim otoritesi bankanın iş akışını	-Denetim otoritesi zarar verilerinin toplanmasına ilişkin işlevi inceler.

denetimi	yö netimine ilişkin düzenlemeleri gözden geçirmektedir.	gözden geçirmektedir.	
3. Kamuoyuna bilgilendirme (Piyasa Disiplini)	Bankalar aşağıdaki kamuoyu bilgilendirmelerini yapmaya teşvik edilmektedir: tercih edilen yaklaşımın hangisi olduğu, faaliyet risk yönetiminin temel unsurları, iş akışına göre maruz kalınacak riskler, faaliyet riski sermaye hesaplaması (asgari sermaye toplamının yüzde kaç?) ve nitel olan ilave bilgilerin kamuoyuna duyurulması gerekmektedir.		Bankalardan tüm temel bilgileri kamuoyuna açıklamalarına ek olarak faaliyet zararlarına ilişkin bilgileri de açıklamaları beklenmektedir.
SERMAYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	Düzenleyici sermayenin yüzde 20'si oranında faaliyet riski için sermaye ayrılması beklenmektedir.	Bankaların iş akışlarındaki riskleri daha iyi yansıtmak üzere sermaye gereğinde ince bir ayar (bir artış ya da azalma) yapılması söz konusu olabilir.	İyi yönetilen bankalarda sermaye azalması beklenmektedir.

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, FS Regulatory Alert, No:1.

2.2.1.3. Toplam Sermaye

Komite, uluslararası faaliyet gösteren bankaların faaliyet risklerini içeren düzenleyici sermayelerinin ne artırılması ne de düşürülmesini amaçlamamaktadır. Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşıma ilişkin olarak Komite'nin nihai amacı, düzenleyici sermayenin mevcut riskleri karşılamaya yetecek miktarda olmasını ve bankaların zamanla standart yaklaşımdan, dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşıma kaymalarını sağlayacak teşvikler içermesini sağlayabilmektir. Komite bu amaçların sağlanmasına yönelik olarak sektörü işbirliğine davet etmektedir.

2.2.2. Sermaye Gereklarının Denetimi

Denetimde amaç, bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık tutmaları gereken sermayeyi belirleyecek birer dahili yonteme sahip olduklarından emin olabilmektir. Denetimciler bankaların riskleri oranında sermaye tutmaları konusunda sorumlu durumdadırlar. Dahili yöntemlerin kullanılması gerektiğinde denetime ve müdahaleye konu olabileceklerdir.

Yeni düzenlemede gözetim ve denetim süreci için belirlenen ilkeler aşağıdadır:

Bankalar sermaye seviyelerini koruyacak stratejiler geliştirmek ve risk profilleri ile sermaye yeterliliklerini ilişkilendiren bir süreç geliştirmekle yükümlüdürler.

Denetim otoritesi bu süreç ve stratejileri incelemeli, değerlendirmeli, izlemeli ve gerektiğinde müdahale etmelidir.

Denetim otoritesi bankaların asgari sermaye yeterliliğine sahip olmasını sağlamalıdır.

Denetim otoritesi sermaye yeterliliği asgari oranın altına inmeden önce erken müdahalede bulunmalıdır.

Bu önerilerin uygulanmasında, pek çok durumda denetimcilerle bankalar arasında diyaloga gerek duyulacaktır. Ayrıca, denetimcilerin de konuyla ilgili eğitim almaları gereken durumlar ortaya çıkabilecektir. Komite ve BIS'in Finansal İstikrar Enstitüsü (Financial Stability Institute) danışmanlık konusunda yardımcı olabileceklerdir.

2.2.3. Piyasa Disiplini

Yeni yapıda piyasa disiplini bankaların daha şeffaf bir yapı sergilemeleri ile sağlanacaktır. Piyasa katılımcılarının bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği pozisyonları konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Yeni yapı bankaların kamuoyuna açıklamalarında kullanılmak üzere sermaye yeterliliğinin hesaplanması ve risklerin değerlendirilmesi de dahil olmak üzere bir kaç alanda gereken şartları ve önerileri ortaya koymaktadır. Kredi riski, kredi riskinin azaltılması teknikleri ve aktif menkul kıymetleştirmelerinin denetimsel kabulü için gereken daha detaylı şartlarla beraber, ana grup şeffaflık/açıklama standartları tüm bankalar için geçerli olmaktadır.

2.3. BASEL KOMİTE'NİN SON ÇALIŞMALARI, TEMMUZ 2002

Ocak 2001'de kamuoyuna duyurulan taslak düzenlemeye nihai halini vermek üzere çalışmalarını sürdüren Basel Komite 10 Temmuz 2002 tarihli basın duyurusunda taslak üzerinde birçok konuda uzlaşma sağlanmış olduğunu açıklamıştır.

Komite standart ve dahili derecelendirmeye dayalı kredi risk ölçüm yöntemleri üzerinde detaylı olarak çalışmıştır. Bu çerçevede, yenilenen standart risk ölçüm yaklaşımının sektördeki bankaların çoğunluğu tarafından kullanılmasının önemini yine tekrarlamış ve bu konulara ilişkin piyasa katılımcıları ve ilgili diğer taraflarca sunulan görüş ve önerileri dikkate almıştır. Diğer yandan aktiflerin menkul kıymetleştirilmesi ve ihtisas kredilerine ilişkin teknik tartışmalarda da önemli ilerlemeler sağlanmış ve takvim buna göre yeniden düzenlemiştir.

Komite G-10 ülkeleri ve diğer ülkelerin gözetim ve denetim otoriteleri ile işbirliğinde bulunarak yeni düzenlemenin bankaları nasıl etkileyeceği konusunda anket (Quantative Impact Survey -QIS) hazırlamış ve 20 Aralık 2002 tarihine kadar bankalardan yanıtlamalarını talep etmiştir. Anket sonuçlarına göre bankacılık sisteminde düzenleyici sermayede muhtemel bir azalma ya da artmanın olup olmayacağını belirlemek amacıyla olan Komite buna göre 2003 yılı sonundan önce taslak üzerindeki yenileme çalışmalarını tamamlayacaktır. 2006 yılı sonunda G-10 ülkelerinde uygulanmaya başlanması planlanan düzenlemenin etkin olarak uygulanabilmesi için Komite ülkeleri gerekli altyapı çalışmalarını tamamlamaya çağırılmaktadır.

Komitenin taslak düzenleme kapsamında revize etmek üzere ele aldığı başlıca konular aşağıda yer almaktadır:

Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımda kurumsal krediler içinde KOBİ'lere ilişkin farklı risklerin dikkate alınarak bankaların KOBİ'lere sağlanan kredileri büyük firma kredilerinden ayırmasına ve büyük firmalara göre daha az sermaye gereği taşımaya ilişkin öneri değerlendirilmektedir. Buna göre; sermaye gereğindeki indirim borçlunun büyüklüğüne göre en fazla yüzde 20 olmak üzere sınırlanmakta ve kurumsal krediler kapsamında toplam KOBİ kredilerinde ortalama yüzde 10'luk bir sermaye gereği indirimi söz konusu olabilmektedir.

Perakende kredilerde (örneğin kredi kartları) daha fazla risk duyarlılığının sağlanması için yeni bir risk ağırlık eğrisinin hazırlanması öngörülmektedir.

Faaliyet risklerinin tanımlanması ve ölçülmesi konusunda önemli aşamalar kaydedildiğini belirten Komite, faaliyet riskleri için bir sermaye yeterlilik tabanı oluşturulmasını zorunlu kılmamayı planlamakla birlikte daha fazla ilerleme sağlanması için faaliyet riskleri hakkında sektörde bilgi paylaşımı ve dayanışmanın artırılmasını teşvik etmektedir.

Komite düzenlemenin yapısının daha basit ve anlaşılır olmasına çalışmaktadır. Özellikle düzenlemenin piyasa disiplini ayağına dikkat çekilmekte ve yatırımcıların bir bankanın risk profilini anlaması için yeterli bilginin bankalarca sağlanması amacıyla yönelik olarak kamuoyu bilgilendirmelerinin unsurları üzerinde durulmaktadır.

Derecelendirmeye dayalı temel yaklaşım ile ileri yaklaşım uygulanması arasında ortaya çıkabilecek sermaye gereği farkının azaltılması için öngörülen değişikliğe göre; temel yaklaşımda ortalama vade 3 yıldan 2,5 yıla indirilecek ve denetim otoritesi tarafından sağlanacak olan default durumunda zarar (LGD) değerinde yüzde 5 puanlık indirim yapılabilecektir.

Diğer yandan Komite taslaktaki asgari sermaye gereği tabanının yapısında da değişiklik yapmayı planlamaktadır. 2006 yılı sonunda uygulamanın başlatılmasından itibaren ilk iki yıl tek bir sermaye tabanı öngörmekte, ilk yıl dahili derecelendirmeye dayalı kredi riski yaklaşımlarıyla ve faaliyet riski sermaye gereği eklenerek hesaplanan sermaye gereğinin mevcut sermaye gereği tabanının yüzde 90'nının altına düşmemesi, ikinci yıl ise bu oranın yüzde 80 olması öngörülmektedir. Bu süreçte problemlerin olması durumunda Komite yeniden konu üzerinde çalışacak ve gerekirse uygulamayı 2008 yılı sonrasına da erteleyecektir.

Komite, gelecek yıl sonuna kadar taslağın nihai halini alması için gerekli çalışmaları tamamlayacaktır.

2.4. YENİ DÜZENLEMeye İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Yeni sermaye düzenlemesi ile bankalara yeni maliyetler yüklenmekle birlikte daha etkin risk yönetimi ve uluslararası piyasalarda daha güvenli ve etkin bankacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi amaçlanmaktadır.

Yeni Sermaye Düzenlemesinin Beklenen Etkileri	Getireceği Maliyetler
Sermaye ihtiyacı azalacaktır.	Kamuoyuna bilgilendirme ihtiyacı ve maliyeti artacaktır.
Risk yönetimi daha iyi olacaktır.	Gerekli sistemlerin kurulması

	ve işlevi için bir maliyet söz konusu olacaktır.
Düzenleyici otorite ile daha iyi ilişkiler geliştirilecektir.	Gerekli verilerin toplanmasının maliyeti devam edecektir.
Piyasa ve kredi kurumları arasındaki ilişki iyileşecektir.	Sistemlerin ve personelin çalışması için gerekli maliyetler devam edecektir.

Kaynak: PriceWaterhouse&Coopers, FS Regulatory Alert, No:1.

Dünyadaki birçok bankanın da üyesi olduğu IIF (Institute of International Finance) tarafından yeni düzenlemenin global piyasalara etkisi üzerine yapılan değerlendirmelere göre;

Borçlu-kredi kalitesine verilen önemin artması kurallara uygun bir kredi kültürünün yerleşmesini sağlayacaktır.

Uluslararası bilgi kaynaklarına olan güvenin artması (örneğin; derecelendirme kuruluşları, ihracat kredi birlikleri vb.) yerel sermaye piyasalarının genişlemesine ve derinleşmesine olanak verecektir.

Piyasa disiplini, şeffaflık ve rekabetin artmasına, daha etkin hale gelmesine neden olacaktır.

Müşteri ilişkileri ile ürün fiyatlamasında köklü değişiklikler olacaktır.

Ancak, düzenleme uluslararası faaliyet gösteren bankalar ile bu kapsamda yer almayan bankalar üzerinde farklı etkiler yaratabileceği gibi gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerin bankaları üzerindeki etkileri de çok farklı olacaktır. Bu çerçevede sürdürülen tartışmalar ve yapılan değerlendirmelere aşağıda yer verilmektedir:

Yeni düzenlemenin en önemli etkisi; bankaların kendi sermaye pozisyonlarını yeniden gözden geçirmeleri gerekecektir. Çünkü Basel Komite bankaların toplam sermayesinin ortalama yüzde 20'si kadarını yeni bir risk türü olarak benimsediği faaliyet risklerine ayırmasını öngörmektedir. Dolayısıyla Basel Komite'nin yeni düzenleme ile kredi ve faaliyet riskleri için öngördüğü gelişmiş metodların kullanılmaması durumunda bankaların asgari sermaye ihtiyaçları artacaktır. Ancak, Basel Komite söz konusu risklerin yönetiminde bankaların kendi öngördüğü metodolojileri kullanmasının genel olarak sektör bazında bir dengeleme getireceğini beklemektedir.

Diğer yandan, bankalar daha kapsamlı kamuoyu bilgilendirmesi yapmak durumunda kalacaklardır. Karmaşık modellerin kullanılması durumunda temel risk verilerine ilişkin kamuoyuna bilgilendirmenin üç aylık dönemler itibariyle yapılması ihtiyacı doğacaktır. Dolayısıyla, bankaların taşıdıkları riskler ve bunların yönetimi konusunda yapacağı kamuoyu bilgilendirmeleri hem pazarın hem de banka hissedarlarının algılamalarını önemli ölçüde etkileyecektir.

Hem düzenleyiciler hem de bankalar yeni sermaye düzenlemesini uygulamak ve denetlemek için önemli lojistik ve ekonomik kaynaklara ihtiyaç duyacaklardır.

Ev sahibi ülkelerde yerli sermayeye sahip bankalar kredi riski ölçümünde standart yaklaşım kullanırken yabancı bankaların dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımı tercih etmeleri hem ulusal denetim otoritesinin hem de sınır-ötesi denetim

otoritelerinin denetim işlevinin karmaşıklaşmasına ve otoriteler arası dayanışma işbirliğinin güçleşmesine yol açabilecektir.

Birçok ülkede denetim otoriteleri farklı bankalar için banka yönetim yapısını da dikkate alarak banka bazında uygun bir denetim yaklaşımının benimsenmesi (özellikle sermaye yeterliliği konusunda) serbestisine sahip bulunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu ülkelerdeki bankalar gözetim ve denetim otoritelerinin yeni uygulamayı ne şekilde algılayacakları ve yorumlayacakları, yeni düzenlemedeki koşulların bankaların şube ve iştiraklerine ne şekilde uygulanacağı konularına açıklık getirilmesini beklemektedir.

Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımın özellikle uluslararası faaliyet gösteren bankalar grubunda olmayan bankalar açısından ciddi sorunlar yaratacağı beklenmektedir. Söz konusu bankaların dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşım için gerekli geçmişe dönük veri setine sahip olmadığı ve bu sorunun gelişmiş ülkelerdekine göre gelişmekte olan ülkelerde çok daha büyük sıkıntı yaratacağı öne sürülmektedir.

Gelişmekte olan ülkeler açısından değerlendirildiğinde yeni sermaye düzenlemesinin önemli etkileri olacağı tartışılmaktadır;

Öncelikle Türkiye gibi OECD üyesi olma avantajını kaybedecek olan ülkelerde bankaların sermaye gereklerinin artması beklenmektedir.

Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimseyen bankaların önemli avantajlar elde edeceği görüşü dikkate alındığında gelişmekte olan ülkelerde, bankaların zayıf yönetim ve sermaye yapısı nedeniyle, dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımların kullanılmasının gelişmiş ülkelerin bankalarında beklenen aynı olumlu etkiyi vermeyeceği düşünülmektedir.

Birçok bankanın yeni düzenlemedeki kredi riski ölçümünde dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanmak için hem veri seti hem insan kaynağı açısından hazır olmadıkları eleştiri konusudur. Söz konusu ülkelerde çoğu bankanın standart yaklaşım modelini tercih etmek durumunda kalacakları ve dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan bankalara göre dezavantajlı olacakları yorumu yapılmaktadır. Örneğin Türkiye’de bankalar standart yaklaşım uyguladığında tüm firmaların %100 risk ağırlıklandırılmasına tabi olacağı oysa bunu hak etmeyen firmalar için dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımları kullanan yabancı bankalarca daha düşük risk ağırlığı kullanılacağı ve böylece standart yaklaşım kullanan bankalara göre önemli avantaj elde edecekleri ileri sürülmektedir.

Gelişmekte olan piyasalarda bankaların standart yaklaşımı uygulamalarının muhtemel olduğu varsayılırsa bu piyasalarda faaliyet gösteren ve yeterli güvenilirliğe sahip derecelendirme kuruluşunun sayısının oldukça az olduğu bilinmektedir.

Hükümet notlarının fiili olarak derecelendirme tavanı olarak kullanılması ve bankaların kendi ulusal paraları cinsinden kendi devletlerinden (ya da merkez bankalarından) olan alacakları için yerel para derecelendirme notlarının tanınmaması ekonomik sıkıntı dönemlerinde kredileri sınırlandırabileceği öne sürülmektedir.

Standart yaklaşımda kısa vadeli krediler için (3 ay dan kısa) öngörülen yararların oldukça sınırlı kaldığı düşünülmektedir.

3.BÖLÜM

3. ULUSAL BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ MEKANİZMALARI

3.1. BANKALARIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK

Ülkemizde risk yönetimi ile ilgili ilk yasal düzenleme Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu(BDDK) tarafından yapılmıştır. BDDK 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” i yayımlanmıştır. Son yıllarda uluslararası ve ulusal piyasalardaki gelişmeler ve bankacılık sektörünün karşılaştığı risklerin maliyetinin ekonomiye yükünün artmış olması bu ve benzeri düzenlemeleri zorunlu kılmıştır.

Bu yönetmelik; bankaların, karşılaştıkları risklerin izlenmesini ve kontrolünü sağlamak üzere kuracakları iç denetim sistemleri ile risk yönetim sistemlerine ilişkin esas ve usulleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu yönetmelikte geçen “banka” tabiri, 4389 sayılı Bankalar Kanununda geçen ve banka adı altında Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubelerini ve özel finans kurumlarını kapsar. Bu yönetmelik 4389 sayılı Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 numaralı fıkrasına dayanılarak hazırlanmıştır.

Bu Yönetmelikte çeşitli tanımlamalar yapılmış olup birkaçına burada değinmek istiyorum:

i) Risk: Bir işleme ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın vuku bulması nedeniyle ekonomik faydanın azalması ihtimalini;

ii) Kontrol edilebilir riskler : Risk azaltıcı tekniklerin kullanılması veya riski doğuracak işlemlere ilişkin limitler uygulanması suretiyle bankanın zarara uğrama ihtimalinin azaltılmasının mümkün olduğu riskleri;

iii) Kontrol edilemeyen riskler : Kontrol edilebilir risklerin, zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak, herhangi bir risk ölçme ve azaltma tekniği kullanmak veya limit uygulamak suretiyle gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riskini ifade eder.

Bankalar, bünyelerinde, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, değişen koşullara cevap verebilecek nitelik, yeterlilik ve etkinlikte, bu Yönetmelik hükümlerine uygun iç denetim ve risk yönetim sistemlerini kurmak, idame ettirmek ve geliştirmek zorundadırlar.

İç kontrol işlevi ile ilgili prosedür ilgili Yönetmeliğin 4-18 maddelerinde düzenlenmiştir. İç kontrol işlevini yürütecek temel birimler, yönetim kurulunun iç kontrol işlevinin gerçekleştirilmesindeki görev ve sorumluluğu, üst düzey yönetimin sorumluluğu, üst düzey risk komitesinin teşkili ve sorumlulukları, diğer personelin sorumlulukları, iç kontrol sürecinin temel unsurları, banka bünyesinde iç kontrol ortamının tesisi, iç kontrol faaliyetleri, işlevsel görev ayrımı ve sorumlulukların tesisi, bankalarda güvenilir bilgi erişim sistemlerinin tesisi, bilgi sistemlerinin ve bilgi işlem teknolojisinin kontrolü, etkin iletişim yapısı ve iletişim

kanallarının tesisi, iç kontrol sürecinin izlenmesi faaliyetleri ve hataların düzeltilmesi, risk tanıma ve değerlendirme süreci konuları ayrı ayrı olarak düzenlenmiştir.

3.1.2. İç Denetim Sistemleri

3.1.2.1. İç Denetim Sisteminin Amacı, Unsurları ve Yapısı

İç denetim sistemi faaliyetlerin verimliliğinin ve etkinliğinin sağlanmasını, finansal ve idari konulara ait bilginin güvenilirliğinin, bütünlüğünün ve zamanında elde edilebilirliğinin, banka faaliyetlerinin yürürlükteki yasalara ve düzenlemelere tam anlamıyla uygunluğunun sağlanmasını amaçlar.

Bu amaçlara ulaşabilmek için iç denetim sistemi;

a) Banka faaliyetlerinin yasal düzenlemelere, yönetim kurulunca tesis edilmiş strateji ve politikalara uygun olarak; basiretli, düzgün ve maliyet boyutu dikkate alınarak etkin bir şekilde planlanmasının ve yürütülmesinin kontrolünü;

b) İşlemlerin ve yükümlülüklerin ifasının, genel veya özel yetkilere dayalı olarak gerçekleştirmesini;

c) Faaliyetlere ilişkin olarak, yönetim kurulunun bankanın varlıklarını güvence altına alabilmesini ve yükümlülükleri kontrol edebilmesini;

d) Usulsüzlüklerden ve hatalardan kaynaklanan risklerin asgariye indirilmesi için risklerin tanımlanabilmesini ve gerekli önlemlerin alınmasını;

e) Kayıtların tam, doğru ve zamanında bilgi sağlamasını;

f) Yönetim kurulunun, bankanın sermaye yeterliliğini, likiditesini, aktiflerinin kalitesini, bütçesine uygun kârlılık performansını ve bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine tam anlamıyla uygunluğunu düzenli ve zamanında izlemeye muktedir olmasını;

g) Yönetim kuruluna, zarara uğrama riskini tanımlama, düzenli olarak gözden geçirme ve mümkün ise sayısallaştırma imkanı vermesi bakımından risk yönetim sisteminin etkin bir biçimde çalışmasını;

h) Banka bünyesindeki kontrol mekanizmalarının etkinliğinin değerlendirilmesini;

temin edecek şekilde oluşturulur.

Ayrıca, temel kontrol alanları, iç denetim işlevinin sürdürülmesinde görevli yönetim kurulu üyesi ve iç denetim standartları da ayrı ayrı düzenlenmiştir.

3.1.2.2. İç Kontrol Sistemi

Bu yönetmeliğin 23. maddesinde düzenlenmiştir. İç kontrol sistemi, banka bünyesinde tesis edilen finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü kapsar ve istenilmeyen olayları önleyici kontrol faaliyetlerini, istenilmemekle beraber meydana gelmiş olaylarda kanıtlayıcı ve düzeltici niteliğe sahip araştırmacı kontrol faaliyetlerini ve beklenen bir faaliyetin oluşmasını teşvik edici niteliğe sahip yönlendirici kontrol faaliyetlerini düzenler. Söz konusu kontroller, idari kontroller ile yönetim, finans ve muhasebe kontrollerini, operasyonel kontrolleri, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin kalite kontrollerini ve diğer kontrolleri içerir.

3.1.2.3. Teftiş Sistemi

Teftiş, bankanın tüm faaliyetlerini ve birimlerini kapsar. İç kontrol sisteminin işleyişi, banka müfettişleri tarafından incelenir. Tespitleri ve inceleme ya da teftiş sonuçlarını ihtiva eden raporlar, önemine ve öncelik sırasına göre, doğrudan banka yönetim kuruluna ya da üst düzey yönetime intikal ettirilir.

Teftiş kurulu başkanlığının, müfettişlerin ve müfettiş yardımcılarının görev, yetki ve sorumlulukları ile buna bağlı faaliyetleri, teftiş işlevinin hedefleri ve kapsamı, teftiş kurulunun banka içindeki konumu, yönetim kurulunca yürürlüğe konulan teftiş kurulu yönetmeliğinde düzenlenir.

3.1.3. Risk Yönetim Sistemi

Bizim çalışmamız için önemli olan kısım bu kısım olup, Yönetmeliğin 29-45 maddeleri arasında düzenlenmiştir. nemli görülen kısımlar burada yer alacaktır.

3.1.3.1. Risk Yönetimi Süreci

Risk yönetimi süreci, banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi grubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi safhalarından meydana gelir.

3.1.3.2. Risklerin Tanımlanması

Bu yönetmelik hükümleri kapsamında değerlendirilecek riskler sadece bunlarla sınırlı olmamak üzere, aşağıda belirtilmiştir:

Kredi riski: Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durumu;

İşlemin sonuçlandırılmaması riski: Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesi durumunu;

İşlemin sonuçlandırılma öncesi oluşan risk: İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumu;

lke riski: Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi ihtimalini;

Transfer riski: Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalini;

Likidite riski: Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması;

Piyasaya ilişkin likidite riski: Bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sığ piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve hızlı olarak

kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda ortaya çıkan zarar ihtimalini;

Fonlamaya ilişkin likidite riski: Nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile potansiyel olarak yerine getirememeye ihtimalini;

Piyasa riski: Bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini;

Faiz oranı riski: Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalini;

Operasyonel risk: Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini;

Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski: Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşme ihtimalini;

İtibar riski: Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kaybı;

Düzenlemelere uyulmama riski: Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklere uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek kaybı, ifade eder.

3.1.3.3. Risklerin Ölçülmesi

Risklerin ölçülmesi safhasında, bankanın maruz kaldığı risklerin belirli ölçüler veya kriterler kullanılarak sayısal ya da analitik bir şekilde ifade edilmesi sağlanır.

Bir bankanın maruz kalabileceği riskin üç ayrı ölçüm kategorisi çerçevesindeki boyutları aşağıda belirtilmiştir.

a) Birinci ölçüm kategorisi: tahmin edilen kayıp veya zarar

b) İkinci ölçüm kategorisi: tahmin edilemeyen kayıp veya zarar

c) Üçüncü ölçüm kategorisi: oluşturulan senaryo çerçevesinde stres altında tahmin edilen kayıp veya zarar.

Bu yönetmelik bakımından tahmin edilen kayıp veya zarar, riskin önceden saptanabilir maliyetini, tahmin edilemeyen kayıp veya zarar, tahmin edilebilir riske ilişkin maliyetin zaman içinde potansiyel olarak değişebilirliğini, stres altında tahmin edilen kayıp veya zarar ise bankanın en kötü durum senaryosu çerçevesinde tanımlanan ve sayısal hale getirilen riskinin ortaya çıkaracağı nihai maliyeti ifade eder.

3.1.3.4. Risk Politikaları

Risk politikaları ve buna ilişkin uygulama esasları bu Yönetmelik hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, asgari olarak aşağıda belirtilen hususları kapsar:

- 1) Risk yönetimi işlevinin organizasyonu ve kapsamı,
- 2) Risklerin ölçülme usulleri,
- 3) Risk yönetimi grubunun görev ve sorumluluklarının kapsamı,
- 4) Değişik kademelerdeki risk komitelerinin yapıları ve toplanma sıklıkları,
- 5) Risk limitlerinin saptanma usulleri, limit ihlallerinin oluşmasında izlenecek yollar,
- 6) Oluşturulacak bildirim ve ihbar usulleri ve işleyiş şekilleri,
- 7) Çeşitli olay ve durumlarda verilmesi zorunlu onay ve teyidler.

Risk politikalarının banka bünyesine gerektiği gibi nüfuz edebilmesi için;

- 1) Konsolide ve konsolide olmayan bazda risk yönetiminin banka yönetimi ve personeli tarafından tüm boyutlarıyla anlaşılması sağlanır,
- 2) Risk kontrol mekanizması her yönüyle teşvik edilir,
- 3) Risk yönetimi stratejilerinin çeşitli riskler ve bankanın özkaynakları arasındaki denge dikkate alınarak belirlenir,
- 4) Temel faaliyet alanlarındaki riskler dağıtılır,
- 5) Finansal sistemdeki kuruluşlardan kaynaklanabilecek ödeme sistemlerine ilişkin sistemik risklerin, finansal sistemin istikrarı üzerindeki etkileri konusunda gerekli önlemler alınır.

3.1.3.5. Risk Yönetiminin Organizasyonu

Risk yönetiminin organizasyonel yapısının oluşturulması çerçevesinde yönetim kuruluna doğrudan bağlı, bağımsız çalışan üst düzey risk komitesi; bu komiteye bağlı banka risk komitesi ve buna bağlı olarak, bankanın faaliyetlerinin yapısına uygun sayıda ve özellikte münferit risk yönetimi komiteleri tesis edilir.

Risk yönetim grubunun temel görevleri ve sorumlulukları

a) Risklerin izlenmesi ve analizi kapsamında; pozisyonlara ve fiyatlara ilişkin verilerin izlenmesi, risk tutarlarının izlenmesi, limit ihlallerinin tanımlanması ve izlenmesi, muhtemel senaryoların analizi, risk tutarlarının özetlenmesi ve raporlanması, diğer birim ve iş alanları ile uyumu ve geriye dönük test (backtesting) uygulanması,

b) Sayısal ya da analitik analizler kapsamında; yeni finansal ürünler için modellemenin saptanması, yeni sayısal veya analitik modellerin tasarlanması ve oluşturulan yeni modellerin denenmesi,

c) Fiyat araştırmaları kapsamında; karmaşık türev ürünlerin fiyatlarının araştırılması, fiyatlama modellerindeki faktörlerin değişiminin kaydedilmesi ve belgelenmesi,

d) Model geliştirme kapsamında; sistem için yeni modellerin risk analiz araçlarının ve tekniklerinin geliştirilmesi, geri bildirim konusu yapılmış tarihi veya geçmiş verinin idame ettirilmesi,

e)Sistem geliştirme ve bütünleştirme kapsamında; işlem yapmayı desteklemek için alt yapının geliştirilmesi, diğer sistemlerden girdilerin kabul edilmesi, verilerin silinmesinin, temizlenmesinin ve dönüşümünün otomatik hale getirilmesi, risklere ilişkin verilerin ve bilgilerin kullanımını destekleyecek veri tabanlarının geliştirilmesidir.

3.1.3.7. Üst Düzey Risk Komitesinin Görev ve Sorumlulukları

Üst düzey risk komitesi, bankanın izleyeceği risk yönetim stratejilerinin, politikalarının hazırlanmasından, yönetim kurulunun onayına sunulmasından ve uygulamaların izlenmesinden sorumlu tutulur ve risk yönetim grubunu, banka yönetim kuruluna karşı temsil eder. Bu yönetmeliğin 43'üncü maddesi gereğince hazırlanacak bankanın risklilik düzeyinin değerlendirildiği belge ile bu yönetmeliğin 42'inci maddesi gereğince hazırlanacak acil ve beklenmedik durum planı üst düzey risk komitesi tarafından değerlendirilerek yönetim kurulunun onayına sunulur.

Banka bünyesinde, etkin, bağımsız ve güçlü bir risk yönetimi işlevinin tüm personelin katılımı ile oluşmuş bir kurumsal risk kültürü içinde tam anlamıyla icra edilebilmesi ve sürdürülebilmesi için;

1) Risk yönetimi sürecinin ve buna ilişkin yapılması gereken faaliyetlerin yönetim kurulunca oluşturulması ve aktif olarak gözetim altında tutulması,

2) Yeterli, tutarlı ve dikkatlice tasarlanmış, stratejiler, politikalar, uygulama usulleri ve risk limitleri tesisi,

3) Uygun personel istihdam edilerek, yeterli ve tutarlı risk ölçümü, analizi ve izleme işlevlerinin gerçekleştirilmesi,

4) Güvenilir teknolojiye erişim imkanının ve yönetim bilgi sisteminin bulunması,

5) Doğru ve bütünleşik verilerin olması,

6) Onaylanmış ve kullanılan risk modellerinin varlığı,

7) Kapsamlı bir iç denetim uygulamasının bulunması zorunludur.

Risk yönetimi grubu, çeşitli riskleri günlük olarak izler ve analiz eder.

Risk analizi, tüm riskleri ve bu risklerin yönetilebilmesine ilişkin kâr ve maliyet hesaplamalarını kapsar. Risk değerlendirmesi risklerin kontrol edilebilirlik derecesinin belirlenmesini de içerir.

Bankalar, taşıdıkları tüm riskleri tespit edecek, ölçecek, kontrol edecek, yönetecek ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulunduracak şekilde yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin izleme işlevini de içeren geniş kapsamlı bir risk yönetimi sistemi tesis ve idame ettirirler.

Bankaların, cari olarak taşıdıkları riskler ile ileride maruz kalabilecekleri riskler için yeterli ve düzenli risk ölçüm, kontrol ve yönetim tekniklerine sahip olmaları zorunludur. Bankalar üstlendikleri riskler hakkında en doğru ve sürekli bilgiye sahip olmak için portföylerini günlük olarak izlerler.

Bankaların temel risklerini oluşturan;

1) Kredi riski, banka bünyesinde belirlenen kredi limitlerinin düzenli bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi ve yeni limitler tesis edilmesi, senaryo analizleri

ve saptanmış bulunan kredi limitleri dikkate alınarak, maruz kalınan kredi risk tutarlarının gözlemlenmesi faaliyetleri gerçekleştirilerek,

2) Piyasa riski, faizlerin/fiyatların dalgalanma düzeyi ve “riske maruz değer-VaR” hesaplamaları gibi, kendi içinde tutarlı risk ölçü ve kriterleri kullanılarak, kontrolün ifasına ilişkin uygun usuller tesis edilerek ve saptanmış bulunan risk limitlerine olan uyum gözlemlenerek, banka organizasyon yapısı içinde riskin kaynaklarının araştırılması ve öğrenilmesi ve tüm organizasyon kademelerinde piyasa riskine ilişkin tutarlı bilginin sağlanması yoluyla,

3) İşlemin sonuçlandırılmaması riski, karşı tarafın faaliyetlerini ve ödeme kabiliyeti limitlerini gözlemleyerek ve karşı taraf riskini ödeme öncesi süreçte yönlendirerek,

4) Likidite riski, borçların fonlanabilme imkanının, pozisyonların likiditeleri ile uyumlulaştırılması, değişik aktif grupları ve finansal enstrümanlara ilişkin risklerin sınırlanması işlemleri çerçevesinde banka bünyesinde likidite bulundurma prensiplerinin geliştirilmesi ve bunlara uyumun kontrolü suretiyle,

5) Operasyonel risk, uygun bir iç denetim sisteminin ve bunun gerektirdiği yetkilerin banka içinde dağıtım mekanizmasının tesisi, bankanın tüm faaliyet sistemlerinin detaylı bir şekilde test ve kontrol edilmesi, iç ve dış sistemler arasında tam bir uyumun tesisi, tamamen bağımsız bir yedekleme imkanının tesisi suretiyle,

6) Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski, banka içindeki ve dışındaki, banka ile ilişkili tüm kişi ve kuruluşlarla ilişkilerde, yapılacak sözleşmelerde mevzuatın tam olarak dikkate alınması, gerekli dokümantasyonla desteklenmesi suretiyle yürütülmesi, düzenlemelere uyulmama riski ise faaliyetlerin mevzuata uygunluğunun kontrolüne ilişkin mekanizmanın yeterli bir şekilde tesisi ve uygulanması suretiyle yönetilir.

Bankaların, oluşturdukları risk yönetim sistemlerinin değerlendirilmesi, konsolidasyona dahil her kuruluşu da kapsayacak şekilde matris yardımıyla yapılır. Bankalar, taşıdıkları risk kompozisyonlarını asgari olarak anılan matrisde belirtilen alanlar itibariyle izlemek ve değerlendirmek zorundadır.

Asgari yıl sonlarında veya Kurumun belirlediği dönemler itibariyle bankalarca yazılı bir risk değerlendirmesi yapılır. Bu değerlendirmede;

Banka teşkilatının konsolide ve konsolide olmayan bazda risk değerlendirmesi;

Risklerin türleri ile münferit risklerin gelişim düzeyi ve yönü;

Risklerin kaynaklandığı tüm belirgin işlevler, faaliyet alanları, ürünler ve tüzel kişiler ve risk profilini etkileyebilecek tüm önemli hususlar;

Bir olumsuz hadisenin ortaya çıkma ihtimali ile bunun bankanın üzerindeki potansiyel etkisi arasındaki ilişki;

Bankanın risk yönetim sisteminin tarifi, bankanın risk alması ve yönetmesine ilişkin iç ve dış denetçiler tarafından gerçekleştirilen risk değerlendirmeleri incelenir ve değerlendirilir.

Risk değerlendirmede ortaya çıkan sorunlar yanında banka için tatmin edici olmayan gelişmelerin sebepleri irdelenir, tanımlanması yoluyla problemlerin anlaşılması sağlanır.

3.2. BANKALARIN İÇ DENETİM VE RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ HAKKINDA YÖNETMELİĞE İLİŞKİN 1 SAYILI TEBLİĞ

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğe İlişkin 1 Sayılı Tebliğ 26.12.2002 tarihinde BDDK tarafından yayımlanmıştır. Bu Tebliğ halen taslak halinde olup, Basel II'ye uygun bir altyapı oluşturulması için görüş toplanan şekildedir.

Bu Tebliğ, 8 Şubat 2001 tarihli ve 24312 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğin uygulanmasına ilişkin esasları belirlemek, Yönetmelikte ana çerçevesi çizilen hususlara ve bunların uygulanmasına yönelik ilave detay düzenlemeleri oluşturmak ve iç denetim uygulamalarına açıklık kazandırmak, bu çerçevede, bankacılık ilke ve teamüllerine dayalı uygulamaların çağdaş kurumsal yönetim ve bankacılık normlarına yakınlaştırılması hususunda yol göstermek amacıyla çıkarılmıştır.

Bu Tebliğde geçen “banka” tabiri, 4389 sayılı Bankalar Kanununda geçen ve banka adı altında Türkiye’de kurulan kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubelerini ve özel finans kurumlarını kapsar.

Bu Tebliğ 4389 sayılı Bankalar Kanununun 9 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası hükmüne istinaden çıkarılmıştır.

3.2.1. Temel Kontrol Alanları

Bankaların iç denetim sistemleri kapsamında yürütülecek kontrollerin türleri ile kontrol edilecek temel alanlar bu tebliğin 3. maddesinde düzenlenmiştir.

Bankaların iç denetim sistemleri kapsamındaki teftiş ve iç kontrol faaliyetlerini ifa edecek olan birim ve yetkililer tarafından ele alınarak üzerinde odaklanılması gereken “Temel Kontrol Alanları”na Yönetmeliğin 20 nci maddesinde yer verilmiş olup, anılan Yönetmelik hükümlerinin etkin bir biçimde uygulanması bakımından söz konusu kontrollerin özellikleri ve bu alanlarda gerçekleştirilecek uygulamalara ilişkin açıklamalar bu Tebliğin diğer maddelerinde belirtilmektedir.

Temel kontrol alanlarından, bu Tebliğin 4, 5 ve 6 ncı maddelerinde belirtilenler, genelde, düzenli aralıklarla yapılacak kontrolleri ilgilendiren kontrol alanlarını, 13 üncü maddeye kadar olan maddelerde açıklanan diğerleri ise gereksinim duyulması halinde ve isteğe bağlı olarak yapılacak kontroller ile bir süreye ya da kontrol dönemine bağlı olmaksızın yapılacak acil ve hızlı kontrollere ilişkin kontrol alanlarını kapsar. Bankalar iç denetim sistemlerini, asgari söz konusu kontrolleri gerçekleştirecek şekilde tesis etmek ve çalıştırmak zorundadırlar.

Gözetim amacıyla Kurum tarafından bankalardan talep edilen raporlamaların ve diğer bilgilerin hazırlanmasına ilişkin kontrollerde bankalar, Kuruma, gözetim ve erken uyarı amacıyla talep edilen güvenilir nitelikteki finansal raporlamaları ve diğer bilgileri zamanında sunacak kabiliyet ile bilgi-işlem ve finansal raporlama sistemlerine sahip olmalıdır. Raporlama yapan bankanın yönetim bilgi sisteminden erişilecek bilgilerle uyumlu olması gereken finansal

raporlamalar ve diğer bilgiler, tam, doğru ve Kurum tarafından belirlenmiş bulunan raporlama usullerine, esaslarına ve kriterlerine uygun olarak hazırlanır ve raporlanır. Söz konusu şartların tamamen yerine getirilip getirilmediği ve ortaya çıkan aksaklıklar ve zayıflıklar, bankada teftiş ve iç kontrol faaliyetlerini ifa eden birim ve yetkililer tarafından sürekli bir şekilde izlenir ve bu konuda gerekli kontroller etkin bir biçimde gerçekleştirilir.

Bankacılıkla ilgili mevzuata uygunluğun sağlanmasına ilişkin kontroller de bankalar, bankacılıkla ilgili mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklerle uygun faaliyette bulunmalarını sağlayabilen ve teyit edebilen, uyarıcı izleme ve raporlama sistemlerine sahip olmalıdırlar.

Aşağıda belirtilen konular başta olmak üzere, Bankalar Kanunu ve bankacılıkla ilgili diğer mevzuatla tesis edilmiş yasal yükümlülüklerle ve sınırlamalara banka tarafından uyulup uyulmadığı özellikle kontrol edilir:

a)Kredi ve diğer alacaklara ilişkin sınıflandırmalar, özel karşılıklar ile diğer karşılıklar

b)Büyük riskler

c)Risk gruplarına, dolaylı kredi ilişkisine sahip kişilere, banka ortaklarına ve iştiraklere verilen krediler

d)İştiraklere ilişkin sınırlamalar

e)Sermaye yeterliliği düzenlemeleri

f)Genel likidite durumuna ilişkin sınırlar ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına tesis edilen yasal karşılık ve likidite yükümlülükleri

g)Döviz pozisyonuna ilişkin düzenlemeler

h)Bankanın edineceği gayri menkuller ile bankanın alacaklarından dolayı edinmek zorunda kaldığı varlıklar

Düzenlemelere uyum hususunda banka bünyesinde planlama, öneride bulunma ve izleme unsurlarını ihtiva eden banka çapında merkezi bir kontrol yapısı oluşturulur ve düzenlemelere uymayı sağlayacak kurallar, usul ve esaslar tanımlanır. Banka bünyesinde tanımlanmış bulunan yetki ve sorumluluklar çerçevesinde düzenlemelere uyumun izlenmesi ve kontrolü, bu çerçevede iç kontrol merkezi tarafından yerine getirilir. İç kontrol merkezi bu konuda diğer birimlerle koordinasyonu da sağlar.

Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanmasına dair kontroller de bankanın varlıkları ve muhtemel yükümlülükleri ile ilgili olarak ayrılması gereken değer azalış karşılıkları ve gider karşılıkları ile diğer karşılıkların yeterli bir düzeyde sürdürülmesine ilişkin olarak bankanın yönetim ve takip sürecinin kontrolü ve denetimi sağlanır. Bu kapsamda, özellikle varlık kalitesinin değerlendirilmesi, donuk ve sorunlu krediler ve alacaklar için yeterli düzeyde karşılık tesis edilmesi hususlarında bankanın oluşturduğu politikalar ile analitik kredi derecelendirme ve skorlama modelleri dahil olmak üzere, tüm uygulama usullerinin kontrolü gerçekleştirilir.

i) Faaliyetlerin basiretli bir biçimde planlanması ve yürütülmesinin teminine yönelik kontroller

ii) Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemlerine ilişkin kontroller

iii) Bankanın temel faaliyet alanlarının özel kontrolleri

iv) Otomasyon/bilgi-işlem ortamının kontrolleri

- v) Acil ve beklenmedik durum planlaması faaliyetlerine ilişkin kontroller
- vi) Kara paranın mali sistem aracılığıyla aklanmasının önlenmesine dair kontroller

Teftiş Kurulu, iç kontrol sistemlerinin yeterliliğinin, etkinliğinin ve işleyiş usullerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi kapsamında bu Tebliğin 4 üncü maddesinden bu maddeye kadar olan maddelerinde yer alan temel kontrol alanlarına ilişkin olarak tesis edilen iç kontrol sistem ve süreçleri ile gerçekleştirilen kontrol faaliyetlerini bankanın günlük faaliyetlerinden bağımsız olarak denetler.

Teftiş kurulunun, iç kontrol merkezinin ve risk yönetimi grubunun üst düzey yönetime ve yönetim kuruluna karşı sorumlulukları

Teftiş kurulu, iç kontrol merkezi ve risk yönetimi grubu, Yönetmeliğin 5 inci maddesine istinaden öncelikle banka yönetim kuruluna karşı doğrudan sorumlu olup, bu organlar, banka yönetim kurulunca onaylanan teftiş kurulu yönetmeliğinde ve iç kontrol merkezinin çalışma esas ve usullerini, risk politikalarını ve buna ilişkin uygulama esaslarını ihtiva eden belgelerde zikredilen ve Yönetmelik hükümleri ve temel ilkelerine uygun olarak tesis edilen, kurumsal bilgilendirme ve işbirliği hususunda üstlendikleri yetki ve sorumluluklar çerçevesinde banka üst düzey yönetimi ile dayanışma halinde bulunurlar. Söz konusu organlar, görevlerine ilişkin olarak yapacakları raporlamalarını ve sağlayacakları işbirliğini, risk ve denetim faaliyetlerinin bağımsızlığı ve kuvvetler ayrılığı ilkesi ile çelişmeyecek sorumluluk silsilesi çerçevesinde yerine getirirler.

Bankalar bünyeleri içinde ve dışında gerçekleşen gelişmeleri dikkatle değerlendirmek suretiyle, iç kontrol sistemlerinin güvenilirliğini sürekli izlemek, gerekli düzenlemeleri yaparak geliştirmek ve etkinliğini sürdürmek zorundadır. İç kontrol sisteminin etkin ve verimli bir şekilde çalışabilmesi için bankanın amaçları; yürürlüğe konulan standartlar, performans seviyeleri, risk bütçelemesi de dahil olmak üzere hedefler ve beklenen sonuçlar şeklinde tanımlanır, kontrol ve değerlendirmeler bu unsurlar ve bunlara bağlı diğer hususlar dikkate alınarak yapılır.

Bankalar, operasyonel risklerin tanımlanması, ölçülmesi, kontrol edilmesi ve izlenmesi sürecinin tasarımını, teftiş kurulunun, iç kontrol merkezinin ve risk yönetimi grubunun sürece etkin ve beraberce katılımını sağlayarak gerçekleştirirler.

Bankalar iç denetim faaliyetlerinin yürütülmesi konusunda yönetim kuruluna danışmanlık yapacak ve iç denetim işlevinin sürdürülmesinde yardımcı olacak bağımsız bir "Denetim Komitesi" oluşturabilirler.

Banka tarafından bir denetim komitesinin oluşturulması durumunda, iç denetim işlevinin sürdürülmesinde görevli yönetim kurulu üyesi, Yönetmeliğin 21 inci maddesinde belirtilen görevlerine ilişkin nihai sorumluluk kendisinde kalmak üzere, aynı zamanda anılan denetim komitesinin de başkanı olur.

Denetim komitesi, bankanın kredilendirme, finansal enstrümanların alım-satımı gibi fonksiyonel faaliyetlerinin icrasından sorumlu üst düzey yöneticileri dışında kalan, finansal raporlama ile iç denetim konusunda bilgi ve deneyim sahibi kişilerden teşkil edilir.

3.2.2. Bankanın Risklilik Düzeyinin Değerlendirilmesine İlişkin Kriterler

Bankanın işlevsel faaliyetleri ile bütünleşik risklerin düzeyinin, bankanın risk yönetimi sistemlerinin gücüne ilişkin durumun ve bankanın birleşik ortalama risk düzeyinin tespiti amacıyla yapılacak olan derecelendirmede ilgili Tebliğin 8 nolu ekinde belirtilen risk değerlendirme kriterlerinin kullanılması zorunludur. Bu maddede yer alan esaslar ve ilgili Tebliğin 8 nolu ekinde belirtilen kriterler hem Yönetmeliğin 43 üncü maddesi hükmüne göre bankalar tarafından yapılacak yazılı risk değerlendirmelerinde ve hem de risk odaklı denetim faaliyetleri çerçevesinde Kurumca yapılacak değerlendirmelerde kullanılır.

a)Yönetmeliğin 43 üncü maddesinde sözü edilen risk matrisini hazırlamanın ilk aşamasında, bankanın temel faaliyet alanlarının her biri için, “Birleşik Ortalama Risk Düzeyi”nin tespiti amacıyla Tablo –1’de gösterilen risk sınıflandırmasının kullanılması suretiyle, öncelikle “İşlevsel Faaliyetler ile Bütünleşik Riskler” için ilgili Tebliğin 8 nolu ekinin (A) bölümünde yer verilen kriterlere uygun bir derecelendirme yapılır.

Tablo -1: Risk Yönetimi Sistemlerinin Gücü ve Risk Sınıflandırması

RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ	İşlevsel Faaliyetler ile Bütünleşik Riskler		
	Düşük	Makul	Yüksek
	Birleşik Ortalama Risk Düzeyi Derecelendirmesi		
Zayıf	Düşük veya Makul	Makul veya Yüksek	Yüksek
Kabul Edilebilir	Düşük	Makul	Yüksek
Güçlü	Düşük	Düşük veya Makul	Makul veya Yüksek

Birinci değerlendirme basamağında işlevsel faaliyetler ile bütünleşik risklerin düzeyinin tespitini müteakip bu risklerin gelişim yönü de belirlenir. Risklerin gelişim yönü; “Artan” veya “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde ifade edilir.

b)İkinci aşamada ise (EK:8)’in (B) bölümünde belirtilen kriterler ile bu maddenin (e) fıkrasında belirtilen hususlara ilişkin bilgi ve bulgular kullanılarak, Tablo –1’de yapılan sınıflandırmaya uygun bir şekilde, risk yönetimi sistemlerinin gücüne ilişkin bir derecelendirme yapılır. Yapılacak bu derecelendirmenin asgari olarak yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin risk yönetimi konusundaki gözetimini, risk yönetimi konusunda belirlenen politikaları, buna bağlı uygulama usullerini, risk limitlerinin belirlenmesi ve uygulanması mekanizmasını, risk yönetimini, risk izlemeyi, yönetim bilgi sistemini ve iç kontrolleri ihtiva etmesi esastır. Söz konusu asgari unsurlar, bu Tebliğin uygulanmasında, güvenilir risk yönetimi sistemlerinin sahip olması gereken temel unsurları olarak kabul edilir.

Birinci değerlendirme basamağında riskin değerlendirilmesi ve derecelendirilmesinin, yönetim süreçlerini ve kontrollerini dikkate almadan gerçekleştirilmesi, yönetime ilişkin söz konusu unsurların, bankanın risk yönetimi

sistemlerinin yeterliliğinin değerlendirilmesine ilişkin ikinci değerlendirme basamağında dikkate alınması sağlanır.

c) Kabul edilebilir risk yönetimi kategorisinde yapılacak sınıflandırma çerçevesinde daha kesin neticelere ulaşılabilmesi amacıyla bu kategori için, öncelikle, uygulamada daha detaylı bir tasnifi öngören alternatif yöntem kullanılarak, “Yeterli Risk Yönetimi”, “Makul Risk Yönetimi” ve “Marjinal Risk Yönetimi” şeklinde sınıflandırılan ve özellikleri (EK:8)’in (B) bölümünde açıklanan üç kriter dikkate alınmak suretiyle daha detaylı bir derecelendirme yapılması mümkündür. Bu yöntem kullanılarak yapılacak sınıflandırma ile değerlendirilen unsurların güçlü risk yönetimi veya zayıf risk yönetimi kategorilerinden kesin bir biçimde ayrılması sağlanır. Bu yöntemi, kabul edilebilir risk yönetimi kategorisini güçlü risk yönetimi veya zayıf risk yönetimi kategorilerinden kesin bir biçimde ayırmakta güçlüklerle karşılaşan bankalar tercihen ve/veya Kurumca kendilerinden bu yöntemin kullanılması istenen bankalar kullanırlar.

Bu yöntemi kullanacak bankalar bu durumu Kuruma önceden bildirmek ve bu yönteme göre yapacakları tasnif ve değerlendirmeye risk değerlendirme matrisinde ve risk değerlendirme raporunda yer vermek zorundadırlar.

Hazırlanacak Risk Değerlendirme Raporu ana hatlarıyla;

a) Risk matrisini ve bunun özet değerlendirmesini

b) Bankanın önemli fonksiyonlarının, iş birimleri ve temel faaliyet kollarının, faaliyetlerinin, stratejilerinin, ürünlerinin, banka için risk doğuran kuruluşların ve bankanın risk profilini etkileyebilecek diğer faktörlerin kısa bir açıklamasını

c) Bankanın risk yönetim sistemlerinin yapısının ve işleyişinin ortaya konulmasını, bankanın risk alma ve yönetme kabiliyetinin değerlendirilmesini, bankanın iç ve dış denetim bulgularının nasıl ele alındığını ve değerlendirildiğini

d) Bankanın sermaye yeterliliğinin ve kârlılığının özet bir değerlendirmesini

e) Bankanın, yabancı bir kuruluşun şube veya iştirak, bağlı ortaklık vb. şekillerde bir parçası olması durumunda, yabancı kuruluşun faaliyetleri, merkezinin bulunduğu ülkedeki denetim sistemi ve benzeri konularda kısa ve yeterli bir değerlendirmeyi

f) Özet olarak, gerçekleştirilen en son değerlendirmeden bu yana ortaya çıkan önemli olayları, gelişme ve değişimleri

g) Stres testleri ve senaryo analizi teknikleri kullanılarak gerçekleştirilecek simülasyonlar yoluyla, banka için zarar doğurabilecek risklerin gerçekleşme olasılıkları ile gerçekleştikleri taktirde ortaya çıkacak zararın boyutları arasındaki ilişkinin vurgulanarak açıklanması hususunu

h) Banka bünyesinde bazı tedbirlerin uygulanıyor olması durumunda, uygulanan tedbirler konusundaki gelişmeleri

ı) Ulaşılan temel sonuçlar ile başlıca temennileri

içerir.

Bankanın risk profilinin belirlenmesinin yanında, risk profilinde oluşan, banka için istenmeyen gelişmelerin nedenlerinin de söz konusu raporda ortaya konulması esastır.

4. SONUÇ

Yeni Basel Antlaşması'nın bankalarda yarattığı kantitatif etkileri açısından değerlendirilmesi:

Basel Bankacılık Komitesi Yeni Basel Antlaşması(Basel II) 'nın bankalar üzerinde oluşturduğu “kantitatif etkiler” üzerine oldukça önemli bir çalışma (quantitative impact study – QIS) yayınlanmıştır. Ayrıca, Basel II'de yapılan özellikle yeni ve oldukça düzleştirilmiş kredi risklerini ağırlıklandırma eğrilerinin yaratacağı etkileri araştırmak üzere yeni bir çalışmaya başlandığı açıklanmıştır. Komite, geçmiş haftalarda operasyonel riskler ve finansal açıklamalar konusunda önemli duyurularda bulunmuş, yeni kredi risk azaltıcı düzeltmeleri yayınlamış ve Ocak 2001'de yayınlanan esas Basel II istişare metninde (Consultative Paper 2 – CP2) açıklığa kavuşturulmamış konuları aydınlığa kavuşturmak için bir seri inceleme çalışması yayınlamıştır. Daha evvelden beklenen perakende kredilendirme hakkında beklenen inceleme çalışması yayınlanmamakla beraber bu konu yakın zamanda yayınlanacak Basel II istişare metninde (Consultative Paper 3 – CP3) ele alınacaktır. Komite tarafından yayınlanan en son öneri metinleri şu konuları içermektedir:

-Operasyonel risk yöntemleri düzenlenmiştir. Ve denetimsel sermayede operasyonel riskleri karşılaştırmak için daha evvel öngörülen toplam minimum sermayenin ortalama %20'sini bulundurma zorunluluğu %12'ye gelişmiş yöntem uygulandığı takdirde %9'a indirilmiştir.

-Özellikle operasyonel risk konusunda genişletilmiş detaylı açıklama yapma zorunlulukları.

-Önemli oranda ekspertiz gerektiren kredi portföyleri banka defterlerinde hisse senedi portföyleri ve sekürite edilmiş varlık portföyleri tutan finansal kuruluşlara yürürlükteki zorunluluklarla karşılaştırıldığında yükseltilmiş sermaye yeterliliği şartları getirilmiştir.

-Bankacılık defterleri kurallarının bankanın ticari defterlerindeki teminatlandırılmış işlemlerde kredi riski azaltıcı olarak uygulanmasının yarattığı olumsuz etki.

-Düşük kredi derecesine haiz kuruluşlara kredi vermeyi daha evvel yayınlamış istişare çalışmasına (CP2) göre çok daha olumlu ele alan, değiştirilen kurumsal ve perakende kredi risk ağırlık eğrilerinin ve diğer yukarıda değinilen değişikliklerin sermaye yeterliliği üzerindeki etkileri, yeni bir kantitatif etki çalışması (QIS) ile değerlendirilecektir. QIS fiziksel teminat ve alacakların tanınmasına yönelik bir öneriyi dikkate alacaktır. Bu tip teminatlar Basel II istişare metninde (CP2) denetim açısından risk azaltıcı olarak değerlendirilmemişlerdi. Pekçok kurum yeni çalışmaya katılmak için şimdiden görüş bildirmiştir.

Bütün bu öneriler yeni Basel Antlaşması'nda ciddi düzeltmelere yol açacaktır. Kısa sürede yayınlanması beklenen yeni Basel II istişare metninde (CP3) Komite yeni risk ağırlıklandırma eğrilerini kullanacağını belirtmemiştir. Kurumlar Basel önerilerinin getireceği kantitatif etkileri yeniden değerlendirmeli ve kantitatif ihtiyaçlarını da yeniden gözden geçirmelidirler.

Ayrıca kantitatif etkiler çalışmasında da değinildiği gibi veri toplama ve elde etme konusunda yaşanan problemler ciddiyetle ele alınmalıdır.

Sonuç olarak; Basel II'nin son bir sene içerisinde tartışılıyor olmasına karşın hala pekçok universal banka Avrupa ve Kuzey Amerika'da Antlaşma şartlarına uyum sağlamak için hazır değildirler. Antlaşmaya konu olan birçok parameter ve detayın değişecek olmasına rağmen Antlaşmanın temel yapısı olduğu gibi kalacaktır. Üst denetimsel insiyatif olarak Basel bankaların ve diğer finansal kurumların değişik risk boyutlarında bankaların sağlaması gereken minimum şartları belirlemektedir. Risk yönetimi konusunda önde giden kurumların uygulamaları her zaman üst denetimin ön koşullarından çok daha ileri düzeyde olacaktır. Gelişmiş ekonomilerde bu yöntemler pekçok avantaj sağlamaktadır. Beklenmedik kayıplardan bankaları korumak, sermaye piyasalarına güven vermek gibi. 2005 senesinde öngörülen uygulamaya başlangıcına hazır olmak için bankalar altyapı faaliyetlerine şimdiden başlamalıdır.

Yeni Antlaşmanın şartlarına uyum sağlamak pekçok çalışma grubunun çok fazla proje çalışmalarını aynı anda yürütmesini zorunlu kılacaktır. Sistem kurumu, veri toplanması, işlem kontrol uygulamaları ve test/kontrol mekanizmaları geliştirilmelidir. Banka üst yönetimleri artan risk yönetimi yatırımlarını cazip kılmak için bu yatırımlar sayesinde azalacak sermaye yeterliliği zorunluluklarını gözönüne almak zorundadır. Bunların yanında temel olarak aşağıdaki konular üzerinde çok önemle durulmalıdır:

*Kredi riski ve operasyonel risk için gerekli veri setlerinin toplanması ve saklanması.

*Raporlama ve halka yapılan finansal açıklamalarda ciddi değişiklikler için yapılması gerekli çalışmalar.

Özellikle kredi konusunda önde giden finansal kurumlar İleri İçsel Derecelendirme Bazlı yöntemi uygulamaları konusunda baskı altında kalacaklardır. Kredi riski azaltıcı tekniklerin geliştirilmesine ve Yeni Antlaşma çerçevesinde teminatlar, garanti belgeleri, netleştirme ve kredi türevleri konusunda detaylı veri setlerine ihtiyaç vardır. İş süreçleri ve veri setleri konuları ise çok karmaşıktır. 2 veya 4 senelik bir geçmişten gelen veriye ve kredilendirme işleminin dış derecelendirme kurumları tarafından doğrulanması gerekmektedir. Kredi risk derecelendirmesinde bütün bir ekonomik devri kapsayan veriler üzerinden yapılaması zorunluluğu vardır.

BIS tarafından önerilen şartlar bütünündeki 'ikinci temel prensip' olan üst denetimsel kontrol ve denetimin temel yapısı zamanla değişecektir. Her bir alt birim veya şirket bazında yeni uygulamalar sağlam kontrol mekanizmaları ve bankacılık sektörü ile üst denetimden sorumlu devlet mercileri arasında daha sıkı bir işbirliği gerektirmektedir. Pekçok üst denetimden sorumlu hükümet kurumu kredilerden doğan risklerin hesaplanması ve operasyonel risklerin numerik olarak ele alınması konularında yapacakları denetlemelerde doğru kontrolleri gerçekleştirecek kapasiteye sahip olup olmadıklarını dikkate almalıdırlar.

KAYNAKLAR

BIS, The New Basel Capital Accord, Basel Bankacılık Denetim Komitesi Ocak 2001

BIS, Press Release About The New Basel Capital Accord, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, 10 Temmuz 2002

Murad Kayacan, (ve diğeri), Güneydoğu Asya Krizi: Türkiye Ekonomisi ve İMKB'ye Etkileri, İMKB Yayınları, 2. Bası, Nisan 1998

IIF, (2002), Reform of the Bank Regulatory Capital Framework, IIF Inc. 2002 Annual Membership Meeting Notes.

Pricewaterhousecoopers, FS Regulatory Alert, No 1., 2001

Pricewaterhousecoopers, Chalanges of the new Basel Accord: Actions for Senior Management, 2001

TBB, Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi, 2000, www.tbb.org.tr.

ORANGE COUNTY CASE, Managing Risk in Financial Markets, İstanbul,Turkey, September 2001

CASE STUDY:SUMITOMO, Managing Risk in Financial Markets, İstanbul,Turkey, September 2001

CASE STUDY:BARINGS, Managing Risk in Financial Markets, İstanbul,Turkey, September 2001

CASE STUDY:NATWEST, Managing Risk in Financial Markets, İstanbul,Turkey, September 2001

Süreyya Serdengeçti, Ankara, TBMM PLAN VE BÜTÇE KOMİSYONU MERKEZ BANKASI SUNUŞU, KASIM 2001

TCMB, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, Ankara, 2001

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan :Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'ndan :Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliğe İlişkin 1 Sayılı Tebliğ, 26.12.2002